

Orice reproducere fără indicarea izvorului e oprită.

E rândul nostru acum...

Toate curentele mari ale gândirii omenești moderne au pornit din apusul Europei și toate idealurile lor s'au înfăptuit prin popoarele acestui Apus. Reformațiunea cu distrugerea intoleranței religioase, Revoluția franceză cu zdrobirea servituții omenești, din Apus au venit. Noi, popoarele răsăritene, ne-am mulțumit să primim numai rezultatele lor, fără să le plătim prețul cuvenit, fără să le vrem chiar, urmând numai spiritului de imitație inerent firii omenești. Pentru Luther noi nu ne-am bătut și Revoluția franceză n'a însemnat pentru noi nimic sau aproape nimic. N'am vărsat sângele nostru pentru aceste mari mișcări, pentru că n'am știut, din nenorocire, să-l vărsăm. Iată însă că acum ni se îmbeie prilejul să jertfim și noi pe altarul propășirii umane. Mai este un colț de lume veche pe care toate eforturile de până acum n'au putut să-l ștergă din mentalitatea popoarelor: Oprimarea națională. E rândul nostru acum să desăvârșim ce a început Reformațiunea și a continuat Revoluția franceză în calea evoluției omenești. Problema libertății naționale, adică, problema încheșării popoarelor între granițe etnice, noi Răsăritenii trebuie să o deslegăm. Soarta ne-a rezervat acest rol de care trebuie să fim mândri.

Nu e greu să constați adevărul acesta când știi că aici la noi se dau cele mai multe și mai violente lupte naționale și nu e greu să constați acest adevăr mai ales acum când războiul din Balcani se desfășoară în toată puterea lui. Acest războiu, fiindcă nu cuprinde încă în raza lui toate elementele pe cari ar trebui să le cuprindă, e adevărat că simbolizează numai marele războiu al Europei, războiul

pe care îl vor da toate așa zisele naționalități împrăștiate prin diferitele imperii alcătuite de necesitățile diferitelor momente istorice. Să ne întoarcem însă urechea și peste hotare. Să nu ne gândim numai la cele patru state balcanice cari au intrat în foc, ci să privim și la alți vecini ai noștri. Polonii din Austria au început să se miște și ei, ne mai vorbind de frații lor din Rusia și Germania. Zilele trecute clubul lor, care reprezintă cel mai menajat partid politic austriac, posesor alor trei scaune ministeriale, a adus o rezoluție prin care amintește opiniei publice despre visul lui Kosciusko. Iar slavii din sud în tendința lor de emancipare de sub orice tutelă, este știut, să apropie cu pași repezi de realizarea „trialismului” lor. Pentru ce am mai vorbi apoi de milioanele de nemulțumiți ai Rusiei, cari abia așteaptă clipa când pot să răsufle și ei odată liber? Pentru ce ne-am mai aminti și pe noi? E destul dacă simțim și numai atmosfera încărcată a Europei. Ne vom convinge atunci și mai mult că aici trebuie să se petreacă ceva. Din alergările zăpăcite ale diplomaților, din criza generală financiară... din continuele înarmări ale statelor, cetește doar orice om vestea apropiatei sguideri generale.

Se naște acum întrebarea: Ce facem noi Românii în fața acestor împrejurări? Cum ne găsește pe noi acest ceas istoric?... O întrebare pe care trebuie să ne-o punem cu toată seriozitatea ce ne-o impune momentul, lăsând la o parte toate considerațiile de ordin diplomatic, toate legăturile vremelnice de interese, cari și așa rămân în al doilea plan când curentele populare se ridică la supra-

față. Să cercetăm numai interesul nostru general național, căci ce ne-ar folosi nouă acum combinațiile asupra atitudinii Rusiei bunăoară sau ispitirea legăturilor noastre cu tripla alianță? Nimic. Orice alianță în momente supreme se poate desface și orice combinații se risipesc neputincioase. Singur numai interesul colectiv al neamului nostru poate să hotărască, visul nostru al tuturor. de aici și de dincolo de Carpați.

Ei bine, care este atitudinea noastră în fața evenimentelor, cari se petrec și vor urma?... E greu să răspunzi. Dacă nu ai ști despre o unitate de simțiri a tuturor Românilor, ai spune, că nici una. N'avem nici o atitudine, pentrucă nicăiri nu se vorbește despre ea, nimeni nu o precizează, ne mai vorbind despre o mișcare generală căreia să zicem, că nu i-a venit încă vremea. Un om nu s'a ridicat să vorbească din inima neamului lămurind fără sfială de aliați și fără frică de dușmani, idealul nostru al tuturor. Doar singur d-l N. Iorga dacă a spus într'un articol din „Neamul românesc“, că războiul național al României nu se va purta în Balcani. În colo tăcere completă, tăcere rușinoasă și plină de semne rele. Presa noastră de aici se mulțumește să-și fixeze simpatiile când față de Bulgari, când față de Turci, iar cea din Regat se îmbracă în haina pestriță a știrilor de pe câmpul de războiu, făcându-și cu multă sânguință datoria ei de presă de partid. Nici un accent de seriozitate în toată această presă, nici o licărire a idealului național în ea. Par'că opinia noastră publică n'ar avea cunoștință despre cele ce se pregătesc, par'că noi Românii am fi undeva în Hindustan, departe de această Europă, care fierbe astăzi toată. E o apatie în sufletele noastre, ori o inconștiență grozavă, care ne face să uităm, că aici pe crestele Carpaților trăiește un *singur* popor merit să aibă o soartă mai bună. Și dacă ar trebui să producem noi o stare de lucruri ca cea de astăzi! Dar situația aceasta este dată de acțiunea altor popoare, de dreptatea implacabilă a istoriei. Nouă nu ne rămâne decât să ne dăm seama de ce să petrece în jurul nostru, să ne strângem rândurile și

mințile în cap, ca să putem să avem și noi un rol măcar în aceste clipe istorice.

Se vorbește despre importanța României în descurcarea itelor balcanice. Aceasta este însă numai România oficială, regatul român, care își are legăturile lui cu tripla alianță și dușmăniile lui particulare. Această Românie nu este însă și nu poate să fie neamul românesc întreg, oricât de mare razim ar alcătui ea pentru existența lui. Căci, să nu uităm niciodată că soarta neamului nostru nu va putea fi schimbată decât cu concursul tuturor fiilor acestui neam. România poate să fie un fiu mai mare și mai cuminte, niciodată însă întreg neamul nostru. Da, România își va avea rolul ei în actualele împrejurări, un rol frumos și impunător, când ne gândim la puternica ei armată; nu-l va avea însă neamul românesc, dacă nu ne vom îngriji noi toți să-l aibă. Din câștigul României, e adevărat, vom putea profita și noi, întrucât frații se împărțesc asupra avutului lor, însă un profit dintr'un câștig împărțit. Și să ne gândim numai ce am putea câștiga noi pe urmele unei acțiuni unitare, care ar ridica în fața Europei un singur popor cu o singură țintă?!...

Nu este neam mai nenorocit decât cel condamnat să nu aibă nici un rol în istorie. Aceasta însemnează că acest neam nu trăiește organic acum și nu va trăi de loc în viitor. Acest neam nu există pentru omenime decât sub raportul pur animalic. Oare un astfel de neam ne pregătim să fim noi? Evenimentele apropiate ne vor lămuri.

*

Se semnaleză în acest scurt articol marile evenimente cari se pregătesc în Europa și s'a vorbit de acțiunea unitară pe care trebuie să o desvoalte neamul nostru în fața acestor evenimente. Acum, că în ce fel să se facă această acțiune unitară, cum să se aducă într'o singură alvie întreg cursul politicii noastre naționale, nu e de căderea unui simplu cronicar anonim dintr'un colț de revistă să o spună. Aici nu e vorba de propagandă, e vorba de fapte. Oamenii noștri conducători sunt singuri îndrituiți să-și spună cuvântul sub acest raport.

Y.

Cântece.

I.

Iubirea mea, de-ai fi o floare
 Și rouă-asupra-ți n'ar cădea
 Și parte n'ai aveà de soare,
 Te-ai stânge 'ncet, iubirea mea,
 Și te-aș svârli nepăsătoare.
 Atuncia nu m'ar mai durea,
 Cum astăzi sufletul mă doare,
 N'aș plânge-atunci când i-aș vedea
 Pe toți călcându-te 'n picioare.

II.

Par'că noaptea asta iese din mormânt
 Fluturându-și giulgiul mohorit și mare
 Ce miroasă-a frunze moarte ș'a pământ —
 Par'că 'n noaptea asta viu dela 'ngropare
 Unde-am dus credințe, visuri și avânt
 Și privind mirată la mulțimea care
 Lăcrămează 'n juru-mi — eu încep și cânt.

III.

Din visuri dulci, din bogăție
 De gânduri risipite 'n van,
 Din nopți cu lună argintie
 Și umbre negre de platan
 Ți-am încheșat o 'mpărăție,
 Ș'ai fost un împărat tiran.

Ecaterina Pitiș.

O icoană a vremii.

Și mătușă Acsinia se mai uită odată în gol ca și cum ar fi vrut să-și cheme gândurile și începù:

„Tătuca erà de felul lui dogar“...

La asta noi băieții Chitarcă, băieții lui Vasiliu din fundul grădinei, a mătușei Ioanei din vârful dealului, Nicu Lămășanului, strânseram rândurile în jurul mătușei, în vreme ce dânsa povesti: „Că vezi pădurile de brad erau dese: lasă că erà muntele tot împodobit, dar să întindea până încoace spre povârnișurile dealurilor și șesurilor. Și în fiecare an, tătuca se ducea cu cofe și ciubere de Dumineca-Mare la târg, la Ieși. Se pornea pe la Ispas cu un car încărcat și ajungea la târg în Joia-Moșilor.

Pe atunci, dragii mătușei, nu erà ca amu. Când se pornea omul la un drum mai lung: la Ieși, la Bârlad și chiar la Roman, ori toamna după poama-vie la Cotnari ori în Țara-de-jos, își orânduia așa treburile ca și cum s'ar fi dus pe ceia lume: merea la popa, se spovedea, se precistuia și se iertà cu toții ai casei și cu neamurile, cu prietini și erà petrecut și bocit de femeie, mamă,

tată, copii până hăt departe de sat. De acolo, se iertà iar cu dânsii și o porneau tot fluturând căciulile și năfrămile până nu se mai vedeau.

Amu, eram de doisprece ai, știam a prăși, a coase năfrămi, a face mâncare, a țese, că fata pe atunci nu erà ca azi, să șadă în școală până se mărită și să steie de găтели și de oglindă. La treisprezece ai știea a nividi, a ghili și a pune în stative. La paisprezece ai erà de măritat. Dacă trecea cu doi ai peste vrâsta asta, o clevețea satul că e bătrână. Și tocmai anul cela tătuca s'o sfătuțit cu mama să-mi cumpere o cațaveică cu blană de hulpe și o ladă, că o fată aveà și nu aveà altă zestre. De nu aveà ladă și cațaveică nu se mărită.

„Știi ce, grăi tătuca așa pe la Paști, eu zic, măi femeie, să mă lăsăm cu lada și cațaveica până la Dumineca-Mare. Atunci mă duc la Ieși și o iau și pe dânsa, să și le aleagă cum a ști ea să i le cumpărăm de acolo.

— Fie și așa“, a zis mama. Și a doua zi de Ispas am pornit opt cară încărcate cu

cofe, ciubere și cohite, au eșit din sat urmate de nevestele oamenilor, de copii, părinți, prieteni; iar plânsetele și bocetele se auziau ca după mort. Și eră de ce, că drumurile erau tot prin codrii și codrii erau plini de hoți și când nu te așteptai îți eșiau înainte să te întrebe de sănătate.

La rateș la Preutești carele s'au oprit; au băut oamenii rachiu, și cu mare greutate și jele s'au despărțit căraușii de ai lor. Și căraușii luaseră unul un băiat mai răsărit; altul o fată să-i fie de urît, așa că aveam cu cine mă luă. Și am mers tot scuturând năfrămile până am intrat în păduri și nu ne-am mai văzut, dar meream numai ziua, că noaptea nu eră chip, că mișună hoții ca strigoii în noaptea de sfântul Andreiu; iar ziua de ne întrebă cineva de unde venim și unde ne ducem, spuneam că venim dela satul prin care trecusem și mergem la cela care eră înaintea noastră. Nu de alta, da dacă ar fi auzit unde mergem, cine ști dacă nu s'ar fi găsit unul să ne iasă înainte la vreun han ori la vreo inimă de pădure și să ne facă o soție sau să deie de știre la câțiva de ai lui să ne iasă în cale și să ne ciomăgească bine. Și hai, hai, din sat în sat; seara am fost la Dolhasca și a doua zi sub seară la un rateș dela Ruginoasa. Și ce drumuri rele, cu hopuri, cu suișuri și cu coborîșuri, așa că să fi avut car de fier și tot l se rupea crucea. Și ce vreme frumoasă nu eră: mă rog ca la Dumineca-Mare. Unde te uitai numai flori și lumină și miros de flori și iarbă. Dar trebuie să spun că tătuca cam suferea de vătămătură și când îl apucă, să tăvălească ca șerpele. Și la Ruginoasa îl apucă vătămătura și „Valeu!“ „Valeu!“ toată noaptea. Și așa de rău i-a fost atunci, că am crezut că se duce... A doua zi hangiul spuse tatei, că este în sat o babă care leagă vătămătura. Oamenii celalalți au grăit:

„Atunci dumneață rămâi că noi ne ducem înainte și te așteptăm la hanul dintre Ruginoasa și Sârca, că nu vrem să stăm pe cheltuială aici“. Și oamenii s'au dus; iar hangiul a trimes după o babă, care cum a venit a spus să-i deie niște funingine și un pahar cu rachiu. Și a pus funinginea în pahar, l-a bătut bine și i-a dat să beie. După asta l-a

legat cu niște rășină și ce i-a mai bolmogit, ea, acolo, și ce i-a dires că să vedeți, i-a luat vătămătura ca și cu mâna. Și de atunci tătuca nu s'a mai văitat de meteahna asta. Și am pornit-o la drum, numai noi singuri. Și, hai, hai; haidahai. Când a fost soarele la nămezi am dat într'o pădure. Când numai ce ne iasă înainte un român îmbrăcat cu bundiță, cioareci, opinci, cu pălărie mare, uscat la față și cu ochi ca sperieți și țineă în mână o biciușcă.

„Bună, ziua“, grăi el cătră tata.

„Mulțămim dumnitale“, a răspuns tătuca.

„Bădică, a vorbit omul, nu te supără: am intrat cu carul într'un hop dela dâmbul cela în vale, și arată tatei șoseaua înapoia noastră, și nu-l pot scoate. Dacă ești bun și nu-ți e cu supărare, ia boii dumnitale și hai de mi-ajută să-l scot“.

Da mie, însă, cum îi jucau omului celuia ochii în cap; îmi venea să-i zic: „Ia ascultă, bădică, ce umbli cu fleacuri ziua nameaza mare“. Dar iar m'am întors cu gândul: „De, poate să fie așa“.

Și, tătuca, de, ca omul ce știă ce e năcazul, mai scărpinându-se în cap, întrebă pe om, că de unde unde e. Din Dolnești, răspunde el.

„Din Dolnești, făcū tătuca înseninat. Și unde te duci?“

— Mă duc și eu la leși cu niște ciubere, a răspuns omul.

— Apoi, mergem amândoi, a glăsuț tătuca bucuros. Hai să-ți ajut. Și să pornim încaltea odată, că mai am niște cărauși cu cofe, care mă așteaptă ei după dealul de dinaintea noastră.

— Bun, a grăit românul, abia nu ne-a fi urît“.

Și luând tata boii, mă lăsă pe mine la car și o porni cu omul. S'au dus ei, s'au dus, până ce au dat dincolo de dâmble, când numai ce aud glasul tatei:

„Valeu! Hoțule! Valeu!“

Țipăt ce am tras. Am crezut că l-a omorît. Fuga eu până acolo. Când ce să vezi, tata se tăvălească pe jos și se frecă la ochi, văitându-se: „M'a chiorît. Valeu! Valeu!“ Mă uit eu, ochii lui plini de ardei, de cel roșu, pisat. Noroc, că cine s'a îndurat, că mai încolo la o margine de drum eră o fântână cu tioc și cu prăjină la el.

„Da boii, boii, unde-s tătucă? strig eu.

— Boii unde-s, fată hăi! Hai, la fântână și mi-i turnă de spălat: „Valeu! Valeu! Boii mei! Ochii mei!“ se jleă el. Și am stat ca la trei ceasuri turnând tatei apă în punni de s'a spălat la ochi, că aveă să chiorască, și oleac, oleac, doar s'a limpezit, dar ochii îi erau roșii ca sângele, și din durere tătucă o dădă în ofturi și în blesteme.

„Da cum ți i-a luat, tătucă?

— Cum? Tălharul știi că a zis să-i ajut, și m'am dus cu el, când colo, nici car, nici nimic.

— Poi, bine, zic atunci, pricepând și-retenia, da unde ți-e carul? El nici una nici două, scoate o mână de ardei roșu din sân și svârle în ochi. — Oof! of! păcatele mele, ce aveam să trag“ și s'a pus să plângă ca copiii. Ce eră să facă, eră prăpădit. Se uită în sus, în jos. Prinde orbul, scoate-i ochii, codri în dreapta, codri în stânga. Când numai ce dă D-zeu și se vede venind cineva călare din partea unde mergeam noi. Eră un popă, cu laibăr pe el, cu potcap.

Tata se ridică, își scoate pălăria, și popa mulțamește și se oprește în loc.

„Da, ce ai pățit?“ îl întrebă el.

Și tata a dat a povesti: iacă așa și așa; toată întâmplarea.

„Ei, de am'u nu mai ai boi, a spus popa; poate îs și porniți spre țara nemțească. Da lasă, că nu ești numai d-ta pățitul. Da, uite

ce e, lasă“. Și descheiându-se la antereu a scos, o pungă de pânză din sân — atuncea am zărit niște cuțite și pistoale, la un brâu și a numărat din el ce a numărat numai galbeni și a zis tatei întinzându-i mâna:

O. Spaethe: Fragment din bustul lui Gheorghe Barițiu.

„Iacă douăzeci de galbeni, să te duci să-ți iei alți boi dela Sârca, da mai stăi: să lași pe cineva la car, că altfel ar fi să rămâi și fără el“.

Și băgând două degete în gură, așa a fășcăit de a răsunit pădurea, și deodată numai ce auzim crengile trăznind și doi oameni cu puștile în mâni, eșiră în drum: se uitară și la noi și la el și grăiră:

„La poruncă, căpitane !

— Ce veste? a zis popa.

— Bine căpitane. N'am văzut nimic.

— Tu Buzdugane, a zis popa cătră unul din cei doi: un român mic și îndesat; să te duci cu omul ăsta până la rateșul dela marginea pădurei, la Boldești și să vezi n'a aveă orândariul, oricare-va, să-i vândă, ori să-i împrumute doi boi, că pe a lui i-a luat un nepricopsit; și să vii înapoi. Iar tu Ispas, îi grăi cătră celalalt, un român mai uscățiv și mai înalt, să-i păzești caru și pe care l-ai vedeă că se apropie, un glonț, și în pădure“.

Și am pornit eu cu tătucu și cu omul. Pe drum tătucu l-a întrebat:

„Mă rog, da de unde e părintele? . . .

— Ce, nu-l cunoști? a zis omul. Ai auzit de Codreanu?

— Codreanu? a răspuns tătucu, îngălbinindu-se.

— Ce ai? a zis omul. Apoi, n'ai auzit că haiducul Codreanu face numai dreptate în țară; ia dela bogat și dă la sărac. Taci mulcom și liniștește-te și să nu spui la nimenia cine ți-a dat banii, că uite, și omul, arată părul din cap, atâția dușmani are. Da D-zeu e bun, de câte ori vine potera, Codreanu îi răpune pe toți. Da, amu, de o bucată de vreme e scârbit: aveă o drăguță ici la un rateș la Moțca, și a dat stăpânirea că acolo i-e culcușul și a venit la dânsa și a canonit-o până a spus; iar el a aflat și a venit și a omorît-o. Și amu îi pare rău; par'că e zăpăcit: Nici nu știe unde i-e capul. Da i-a trece, că e tânăr încă și apoi, ce se face codrul fără el?“

La vestea asta m'am înfiorat și par'că vedeam o femeie omorîtă înaintea ochilor mei, și par'că vedeam un rateș fioros. La coada pădurei am dat de rateș drept în marginea satului, la Boldești. Aicea tocmai ne așteptau oamenii cu carele, care cum au auzit s'au și grăbit doi să meargă să tragă caru; iar alții au și pornit în sat să caute boi de cumpăratură.

Da cu cât ne apropiam, cu atât vedeam mai lămurit, că, la car erau doi boi și doi oameni. Când colo, boii înjugați și de-o roată, legat cu mânila la spate chiar omul care chiorise pe tata cu ardei și-i luase caru.

„Măi, grăi tata, da asta-i minune! . . . De unde până unde boii mei la car“.

Și omul care rămăsese la car, ne zise:

„Aiștia vi-s boii?“

— Aiștia.

— Aista e cel ce ți-a dat cu ardei în ochi?

— Aista, am zis eu.

— Par'că e aista, a zis tata; da, aista e.

— Da cum l-ai prins? întrebă cel ce îi ziceă Buzdugan.

— Cum? a răspuns celce rămăsese la car: întrebă-l să-ți spuie.

— Măi, de ce ai luat, tu, boii omului? îl întrebă celce fusese cu noi.

— Apoi, să nu mă mai canoniți, oameni buni, că vă spui totul: eu am avut, și eu, car cu boi și mergeam la Ieși cu ciubere. Când colo după dealul cela mi se înțepenește carul într'un hop. Ce să mă fac? Văd pe omul ista cu carul. Repede îl ajung și îl rog să vie cu boii să-l scoată pe al meu. Când mă întorc ia boi și car dacă mai ai de unde: niște hoți mi-i luaseră.

„Fire-ai de răs să fii“, zise Buzdugan, în vreme ce și celalalt grăi:

„Par'că mie mi-ai spus altfel, că i-ai luat de sărăcie.

— Da, boerilor, apoi, de sărăcie, da de ce, mă rog. Dacă mi-a luat unul boii și carul meu, mîntea mea m'a dus să-i iau și eu pe ai altuia. Așa m'a tăiat capul, așa am făcut.

— Da de ce țineai ardeul în sân? îl întrebă celce îl chemă Buzdugan.

— Apoi să vezi, îl luasem de acasă pe drum într'o petică și se vărsase în sân.

— Și asta e una, grăi Buzdugan.

— Atunci, de ce a-i venit înapoi cu boii?

— Să-i dau omului, că mă mustră gândul.

— Atunci de ce i-ai înjugat la car iar?

— Să mă duc după om să-l caut, că știam, că trebuie să se fi dus până la hanul dela Boldești.

— Bine, bine, grăi omul ce rămăsese cu carul; până aici toate le-ai șurubărit, da rogu-te, de ce ai vrut să întorni carul spre partea de unde veniseși?

— Apoi, boii, pe semne, se trăgeau spre casă.

— Al dracului neam de om, îi dă hai-

ducu; cu tine, mă, n'o mai scoate nimeni la cale. — Ia desleagă-l, grăi Buzdugan, și să-i dăm câteva strate de pușcă peste partea cea mai fragedă.

— Valeu! Valeu! prinde el a se vaită: Lăsați-mă! Ertăți-mă!

— Nu, găinarule; de ce ai vrut să furi boii omului, grăi celce fusese cu noi, că și el e sărac și cu copii, și de ce să-i iei munca lui. Ce ți-a făcut? Ba încă să-l și chiorăști.

— Valeu! Valeu! da nu-i adevărat, spune minciuni, a prins a da cu gura hoțul.

— Așa bine! a zis haiducul și mi l-a deslegat și când i-a cârpit Buzdugan, măi bade, o palmă ca aceea, de a dat peste tovarășul lui, da cela, când l-a primit în alta, i-au sărit dinții din gură: — Na, găinarule, i-au zis ei, de te-om mai prinde cu comedii de astea te jupchim.

Și s'a dus cela ca împușcat, iar noi ne-am luat ziua bună dela dânșii și ne-am dus la rateș, cu boii și cu douăzeci galbeni dela Codreanu“.

La asta, noi băeții, am vrut să zicem ceva și să ne ridicăm crezând că cu asta s'a isprăvit povestea. Da băbuca ne zise: „Da, stați, că nu s'a isprăvit încă“.

La vorba asta ochii noștri fulgerară de mulțumire și ne frecarăm palmele, iar mătușa grăi:

„Da mai întâi aduceți-mi o lecuță de apă careva“.

Eu, care cum am mai spus, eram de casa mătușei Acsinii și sării:

„Mă duc eu, da nu începe până nu viu“.

Și cât te-ai șterge la ochi și fui cu apă; iar băbuca după ce o sorbi, scoase o basma din buzunarul cațaveiceii. se șterse la gură și urmă:

„Mergem noi la han, am spus la oameni toată pățărănia și am pornit. Am mai poposit la niște hanuri; la Târgu-Frumos, la Podul-Iloaei și a treia zi am fost la Ieși. Acolo, până am vândut cofele, până una alta, ne-a apucat Dumineca-Mare; Și cum e azi Dumineca-Mare; cum e mâne, Luni, sf. Troiță; și a doua zi Marți, trebuiă să ne întorcem. Când Marți, dimineața, să înjuge oamenii boii, numai ce auzim trânghiți și tobe pe uliți și lume alergând, iar un dorobanț că-

O. Spaethe: Cocoana Tilica, bronz.

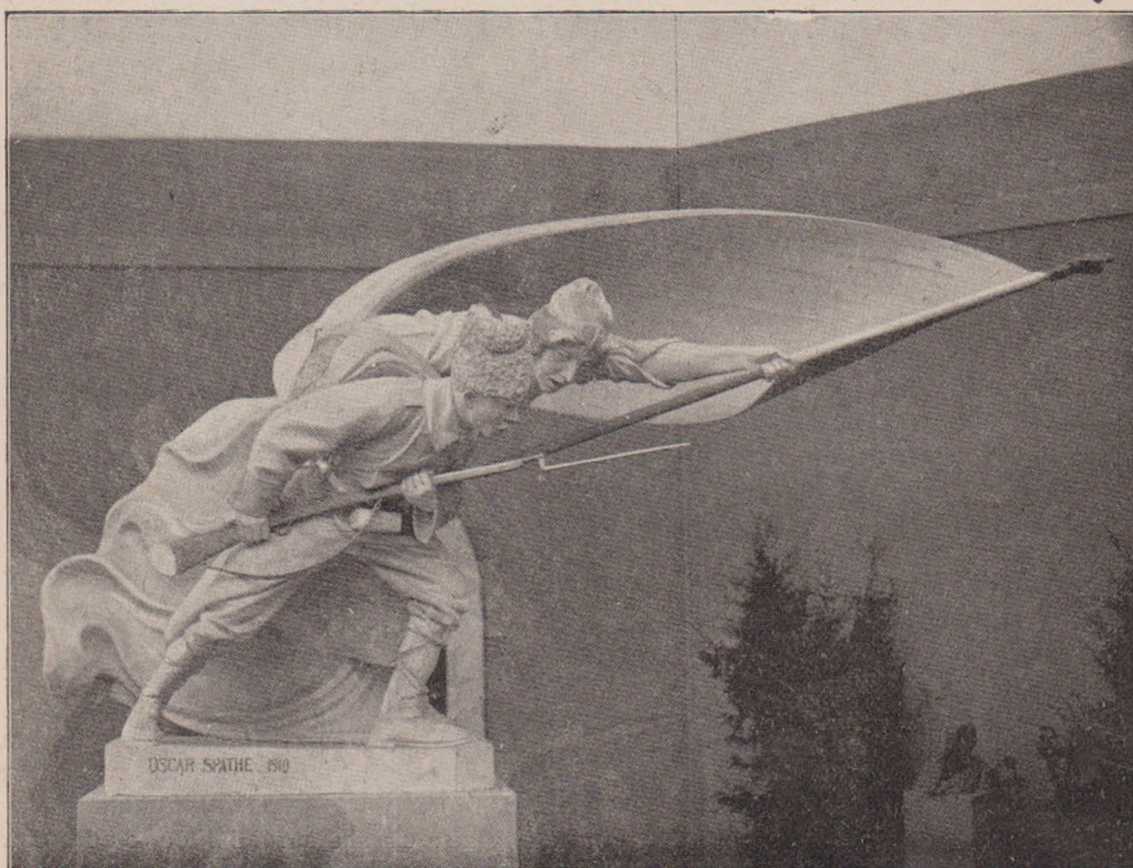
lare cetea, nu știu ce pe o hârtie și lume de pe lume se adunase împrejurul lui și ne-am dus și noi și spre minunea și zăpăceala noastră am aflat, că haiducul Codreanu a fost prins și judecat și că după nămezi au să-l spânzure pe șesul Bahluiului. Și s'a făcut o zarvă în târg, o mișună de oameni pe uliți cum n'am mai văzut, și toți întrebau, dacă e adevărat și nu le venea a crede după cele ce se auzise de isprăvile lui. Iar ceice băteau din tobe și celce cetea, nu spuneă decât, că cine vrea să-l vadă, n'are decât să se ducă pe șesul Bahluiului, iar tata a zis, că stă să vadă, de ciudă, care Codreanu a fost prins, că lui nu-i vine a crede, că doar a vorbit cu el în pădurea dela Boldești și nici celorlalți oameni, după câte văzuse și auzise, nu le venea a crede și au rămas cu toții. Și după amiaza lumea a început a curge în vale, spre Bahlui. Aici furci puse și un podeț înalt și în fața podețului alt pod mai sus, cu scări și cerdac ca un fel de balcon, învelit cu un țol și în el erau jilțuri, mese și scaune, și pe o masă o cruce; iar de jur împrejur erau țărșuși și frânghie păzită de dorobanți și arnăuți, cum se face și aicea la părazi, să nu treacă orice lume unde se adună boerii și meliția.

Odată, numai ce auzim trăgând clopotele pe la biserici; goarnele cântând și tobele

bătând; iar lume de pe lume strânsă de se omorâ om pe om și mai să rupă funia dela țărushi. Noi am avut noroc că am apucat un loc mai aproape. Și numai ce vedem că vine gloată dinspre târg, și trâmbițele tot mai apropiat cântând. Un rând de dorobanți băteau cu bicele în oameni să facă loc; apoi droști încărcate de boeri; după dânșii un popă,

s'au și suit în cerdacul de scânduri și s'au așezat la masă. Arnăuții întăriră împrejmuirea de frânghie și ajutorul de călău îmbrânci pe osândit pe podeț. După asta călăul potrivî ochiul la o funie după un scripete, sus, la grindei.

Deodată un grămătic se scoală și face cu mâna la lume să asculte. Și a dat a ceti

O. Spaethe: Monumentul independenței al orașului Giurgiu.

în odăjdii; după popă osânditul: l-am cunoscut după ochi și după umerii obrazului, da slab și tuns și ras după ceafă, și cu gulerul cămeșei tăiat și legat cu mânila la spate, băgate în cătușe, și cu lanț ținut de un țigan fioros și urît. Am auzit din oameni, că e ajutorul călăului. După el venea droșca călăului și în ea un sicriu și în picioare călăul în strae roșii: un țigan gras, fioros și buzat, apoi, iar arnăuții și lume de pe lume cât păr în cap. La vederea prohodului ăstuia femeile au dat a plânge; mulțimea să se burzuluiască și par'că te apucă fiorul. Boerii cum au ajuns,

sintenția și a înșirat tot, tot ce a făcut hoțul: că în cutare timp a prădat pe cutare hangiu, că în cutare a călcat pe arândașul cutare, și că e osândit la spânzurătoare. Apoi, tobele au prins să bată; iar popa a spus osânditului să ingenunche și să se roage; și să-și ceară iertare dela lume. Da el a ridicat doar mânila la ceriu; și s'a închinat; iar ertare la oameni nu a vrut să-și ceară, că a zis, că nu le-a greșit cu nimic. Lumea par'că nici nu suflă; iar eu, mă alipii de tătuca strâns, strâns și inima par'că îmi eră cât un bob de linte și doar mă uitaiu ne-

dumerită. Da, din toată lumea de boerime și de jupânese ce eră acolo, una par'că nu aveă astâmpăr: o cucoană tânără, semănă ca două picături de apă cu fata boerului Hârtularu dela noi; de care v'am spus că a făcut Codreanu s'o ieie nepotul lui Vodă cu trei mii de galbini în loc de cinci, și se uită când peste mulțime, când la osândit și tare îngrijată. Da mie nu-mi eră de ea cât de osândit. Și-am văzut cum călăul i-a potrivit capul în jos, după care luă ochiul și îl așeză după bărbie. Tobele iar au bătut; iar inima în mine amu tremură de mi se strângeau toate vinele ca niște gume și mi se muiaseră picioarele. Niște femei dela spatele noastre au dat a boci tânguindu-l: „Săracu! Săracu! Da ce rău a făcut el, că de omorît n'a omorît pe nimene. Ba unde vedeă sărăcie și foame scoteă și da. Mânca-i-ar cremenarii, grăi una, să-i mânânce și putrezile-ar oasele, să le putrezească, hunți-fuși, că tot l-au urmărit și nu s'au lăsat până l-au prins“. Călăul și ajutorul au pus mâna pe frânghie să tragă, da atunci cunoana cea tânără a făcut cu mâna: „Stați!“ Iar la spatele nostru auzirăm: „Opriți! Opriți!“ Și un arnăut călare a întins domnilor o hârtie cu pecete în o prăjină. Grămăticul a făcut semn călăilor să steie, și cu cât cetea cu atât se întunecă; iar fața cucoanei cu atâta să însenină. Deodată grămăticul se uită chiorfș la osândit, arată hârtia și altor boeri care și ei s'au posomorît și s'au uitat lung la osândit, și ce au șoptit între dânșii, că unul, care samănă cu ginerele boerului dela noi, a grăit: „Oameni buni!... Mila domnească a hărăzuit ertare osânditului; dacă să lea-pădă de relele apucături și năravurile cele fără de lege, la care din ispita diavolească s'a dedat la ele, până azi, și dacă se așează într'un loc să trăiască ca un om cinstit și fără gând rău asupra aproapelui lui. Dacă primește așa, să i se iee funia“...

Da pentru ce l-a ertat n'a spus.

„Osânditul, a zis un alt boer, te lași de hoție și de codru? Măria Sa te-a iertat, fiindcă asupra ta n'apasă, afară de răzmeriță cu potera moarte de om.

— Ba da, a grăit el, am omorît. La rateș, la Moțca cu am omorît pe hangiță, fiindcă

mi-a spus culcușul stăpânirii și pentru aceea trebuie să-mi iau osânda“.

Așa s'a făcut între oameni o zarvă ca de huet de ape; iar boerii ce au vorbit între dânșii, că tot acela ce l-a întreat i-a zis: „Asta nu scrie la cele ce ai făptuit. Te-a

O. Spaethe: Monumentul Putnenilor (1877—78).

iertat domnitorul, ești bun iertat. Decât atâta dacă îți mai e de codru, rămâi unde ești“.

Da, în vremea asta cucoana se ridică. Atunci o văzui mai bine la față, da tătucu a grăit:

„Fă, Acsinie, asta nu e duduca noastră?“

Eră chiar ea, duduca Anghelica, fata boerului Hârtularu dela noi dela moșie, măritată după nepotul domnitorului, că a grăit:

„Omule, lasă-te de rele și de codru și dacă nu ai unde trăi, vină în ograda și casa noastră și stai toată vieța, că noi te-om

îngrijii și te-om comândă ca pe o slugă bună și veche"; iar un boer cu barba albă a grăit: „Da poate să meargă și la mine“.

Da, Codreanu a zis: „Mă las de codru; mă las de hoție“. Și a spus să-l deslege, apoi înturnându-se spre norod a grăit:

„Oameni buni, iertarea nu-mi face nici o cinste, că nu mai am dragoste nici de codru nici de lumea asta. Am pierdut tot: mamă, tată, nevastă, așa că nu mai am ce pierde. Eu singur m'am dat prins și m'am bucurat de osânda și de liniștea asta“. Și a zis cucoanei și boerului: „La dumneata, cinstită jupâniță și Luminăția ta, la ce să vin? Nu-i rușine de mine să șed ca un câne să rod mămăliga altuia? Rămâneți cu bine, și oameni buni rugați-vă lui D-zeu pentru iertarea lui Codreanu, haiducul, care a murit pentru cei săraci și obijduiți și ziceți: „D-zeu să-l ierte!“ Cât pentru mine, ca suflet, cum mă găesc, nu purtați grijă că m'a lumină Cel de sus“.

Și cu asta se strecură printre lume și s'a tot dus spre târg . . .

*

„Și de atunci, nu s'a mai auzit de el, decât că unii spuneau că s'a văzut în un munte, în o hrubă, pustnic; altu că e hoț și că e în Țara ungurească, că fură dela Unguri și are să vie să deie tot la creștini; altu că s'a prăpădit. Iar dela o vreme nu s'a mai vorbit nimic, ba îl și uitase, că așa e firea omului: pe cel ce-ți face rău îl ții minte; dar pe cel ce-ți face bine îl uiți.“

Au trecut vreo doi ani. În vremea asta m'am măritat și eu, cu Bertea. El eră vechil la Hârtularu, boerul nostru. Și nu mult după nunta mea a murit și el și săvedeți cum“.

Aicea, iarăș strânseram rândurile în jurul babei, ghiontindu-ne, care mai de care să audă mai bine, în vreme ce ea tuși și urmă:

„V'am mai spus, că boerul băteă oamenii de-i ologeă și le da câte un sorocovăț să se însdrenească și se lăudă că lui nu-i pasă decât de D-zeu și cu asta ajunsese de pomină. Ba, acum băteă și oamenii streini de pe drum...“

— Ce, eră nebun, mătușă“, zise Chitarcă, plin de ciudă.

„A, unde se pornește, stați să vă spun:

Făceă câte o mămăligă mare — ziceă, că face pomană și da și o strachină cu brânză de oaie — și aveă lipit pe stâlpul porții o tablă, că, de e foame unui drumeț n'are decât să intre și să mânânce pe degeaba. Omul mânacă, se sătură, făceă cruce, și când la urmă veneă boerul, se uită la cât mănecase omul și la el și nici una nici două porunceă butucul.

— Da mă rog, întrebai eu, cum eră butucul, mătușă?

— Butucul, răspunse dânsa, eră un butuc de stejar bărdăluit ca o ladă și despicat în două și cu două găuri cât încap picioarele. La un capăt despicăturile erau unite prin balamale și la celalalt capăt aveă helciuge și lacată. — Descuie dacă poți Butucul greu. Cui îi puneă picioarele în butuc nu le mai puteă purtă. Și când făceă cineva ceva descuia butucul, îi puneă picioarele în găuri cu tălpile afară și îl închideă iar cu lăcata... Doamne ferește, măi băieți, numai când îl vedeai te îngrozeai.

— Da, ce mai aveă, mătușă? o întrebă Chitarcă.

— Eră plin de sânge, scurs dela picioarele celor ce-i băteă.

— Și ce, îi băteă la tălpi? întrebai eu.

— Pucum, făcū băbuța.

— Și pe urmă cu boerul, cum a mai fost, mătușă? întrebai iar.

— Da de Codreanu, s'a mai auzit? întrebă Chitarcă.

— Apoi stați o leacă, că mă prea grămădiți cu întrebările. Se mântuesc cu una, răspunse ea năcăjită. De unde am lăsat?... Ha-ha, dela când făceă pomană... A, da. Și cum am spus. Vestea, că boerul dă de mâncare și bate și îi dă pe urmă și un sorocovăț, se dusesse ca de popă tuns. Și dela o vreme nu prea veneă nimeni să mânânce din mămăliga lui“.

Da un drumeț, care se duceă la leși la o judecată, pe semne se porni fără merinde — ori poate le isprăvisse atunci, și a înflămâzit tare. Știă și el de obiceiul boerului și tocmai eră în drumul lui și ce și-a zis omul: „Mă duc să mânânc, parcă numai eu am mâncat bătae“... Și intră în ogradă, un om l-a întrebat ce vrea și el a zis, că-i e foame. Da, ori veneă cineva ori nu veneă,

mămăliga eră pe fund. Și a mâncat omul frumos, a tăiat cum se tae mămăliga cu o ață, sfrământuri nu i-a scăpat pe jos și nici pe masă n'a lăsat și nici în brânză, să-i vie greu altuia să mănânce. Și după ce s'a săturat s'a închinat și a stat să-l bată. Când iată și boerul. Se uită el pe masă, se uită la om și îl întrebă :

„Ce mai vrei, mă?

— Sărut mâna boerule, am auzit, că dai de mâncare și bați. Am mâncat, sărut mâna și bogdaproste și am stau să mă bați.

— Da unde te duci, tu? îl întrebă boerul. De unde ești?”

Omul a spus, că e din cutare loc și că se duce la Iași la judecată

„Hâm! a făcut boerul, pe tine nu te bat, că tu ești om de treabă, creștin; ai milă de fața lui Hristos și de munca omului; tu ai mâncat frumos; n'ai lăsat frământuri pe masă. Na un sorocovăț și du-te cu D-zeu. Eu nu bat că am obiceiul de a ustură omul, ci numai pe cei proști și pe hoți, să se învețe minte cum să se poarte în lume“.

Și omul s'a dus la Iași la judecată și a spus la unul și la altul pățania cu Hârtularu și pe semne, dracu să știe, că a ajuns și la urechile celor mai mari de acolo și la domnitor. Da, trebuie să spun, că domnitorul, care eră neam cu ginerele lui se schimbare și venise altul din Țara turcească. Se vede că aista nu-l prea aveă la inimă pe boer unde poate că se lăudă, că nu-i pasă de el și are bani mulți, ori mai știu eu de ce, că nu mult după comedia asta l-a chemat la domnie și l-a întrebat de-i adevărat de ce se laudă. Boerul a tăgăduit, da se vede, că a avut și șpioni și dușmani, că nu l-a crezut. Și l-a întrebat și de stare și el a zis, că bani are să podească cu galbeni două odăi.

Domnitorul a zis, că nu așa, să-i podească două odăi cu galbeni puși pe zimți, ca în fășic.

Boerul a răspuns, că nu poate; iar Vodă

i-a grăit, de ce se laudă atunci că are bani și că nu-i pasă. Și l-a dus în visterie și i-a arătat o cameră plină numai cu fășicuri de galbeni.

Sumedenia asta de bani ne trezi inima, că Chitarcă zise :

O. Spaethe: Monumentul lui Gheorghe Barițiu ridicat în Sibiu.

„Unde avem noi câte un fășic? . . .

— Câte un galben măcar, îi tăie vorba Nicu Lămășanului.

— Eu am avut, vorbi mătușa Acsinia și galbeni roșii, și irmilici și garboave. Erau mulți bani odată. Mă rog, mă jucam în colbul dela crâșmă și găseam sorocoveți. Da, să vedeți că pe urmă, s'a auzit că nu erau galbeni, ci bucăți de lemn tăet așa să pară fășicuri, și asta ca să amăgească pe cămătar să-i deie bani să poată petrece.

— Auzi a dracului, făcû Dumitru mătușei Ioanei.

— Așa, așa, măi băieți, grăi mătușa și să nu-mi uit cuvântul: De acolo, l-a luat pe boer și l-a dus într'o casă unde să băteă cu buzduganul.

— Cu buzduganul, mătușă, întrebai eu, și cum eră?

— Stați să vedeți, zice că eră o laiță și deasupra de grindă un buzdugan de fier care cu două degete nu atingeă de laiță. Și-l puneă pe creștin pe ea și-l legă cu funii și unu de colea, călăul luă buzduganul și se trăgeă câțiva pași înapoi și un pârçalab, ziceă: Una, două, și la al treilea și da drumul buzduganului. Apoi, când te atingeă nu-ți mai trebuiă nici zahăr. Bietului boer numai trei i-a repezit în piept și l-a și podidit sângele, și a venit acasă și a gogit ce a gogit și într'o toamnă s'a și dus.

— Da, de Codreanu, bunică? întrebă Nicu Lămășanului.

— Tocmai, răspunse dânsa. Cum e toamna a murit boerul, apoi, al doilea, primăvara, ne luăm noi: eu și bărbatu-meu, cu Berteau, să ne ducem pe la Ispas, la Mănăstirea Neamțului, la hram. Acolo, lume de pe lume, oamenii veniți din Bucovina, din târguri și sate, și între alte eră și o îngropăciune; călugării petreceau pe cineva și după ei lumea cea multă și am întreat pe cine duc și ni s'a spus că pe un căpitan de hoți, Codreanu, că amu se pocăise și se pusnicise și că venise cam bolnav la mănăstire și s'a rugat de un călugăr să-i dea sălaș până a trecut ziua asta mare. Noaptea, zice, că i-a venit rău și o chemat pe duhovnic să se spove-

dească, și până la ziuă a și murit. M'am dus și eu să-l văd, când eră să-l coboare în locașul de veci, da nu eră decăt o umbră: cu barba și părul lăi, ochii duși în fundul capului. Ceva, ceva, aduceă la frunte și la fălci, și încolo moaște“.

Aici mătușa Acsinia își șterse ochii cu poala fustei după care, răcorită, glăsui: „Am zis și eu: D-zeu să-l ierte!“ și am aprins o lumânare pentru el la Maica Domnului... Da, oricât bine ți-ar face un om, da dacă nu-l mai vezi, nu știi ce s'a făcut cu el, n'ai cum să-ți arăți mulțumirea.

Și așa, dragii mătușei, a fost cu bietul Codreanu și când mă gândesc, zău bietul Codreanu îmi vine să cred că eu nu-s decăt o nălucire a minții mele, și de aceea zic: „Doamne, de m'ar luă D-zeu să mă hodinesc, că tare nu știu cum is trudită și tare mă dor toate cele“...

La vorba asta numai ce auzirăm din casă glasul mătușei Ruxandei, fata mătușei ei:

„Mamă! Mamă! Hai, și-ți beă ceaiul.

— Hă-hă! făcû băbuca, sprijinindu-se cu mâna de cerdac. Indată, îndată, Ruxandră“. Și adunându-și puterile icni și se ridică, zicând:

„Na, zici să mai trăești“... Pe când noi îi ziserăm:

„Mulțumim, mătușă“. Iar Chitarcă grăi:

„Și, amu, băieți, hai să ne jucăm și noi de-a haiducul Codreanu, cum a povestit bătrânică“.

Și pe dată ne-am și orânduit, fiecare după rostul ce ne aleserăm să-l plăsmuim; iar povestea ca și altele am ținut-o minte și am scris-o s'o cetiți și dumneavoastră...

Ion Dragoslav.

Fragment din „Critica rațiunii pure“.

— Tradusă de M. Eminescu. —

D-l profesor universitar A. C. Cuza dela Iași, împreună cu mai mulți tineri, printre cari am onoarea a mă număra și eu, a pregătit o ediție completă a scrierilor lui M. Eminescu, care va apare în toamna aceasta, în editura librarilor I. V. Ionescu și N. Georgescu din acelaș oraș. În această ediție desăvârșită, un singur volum, vor intra nu numai ce s'a publicat, revăzut după manuscrisele poetului aflătoare la „Academia Română“, dar și tot ce este publicabil din ineditele poetului nostru, care a intelectualizat versul românesc, făcând să dispară poezia sentimental-patriotică din prima jumătate a veacului al XIX-lea. Opera lui M. Eminescu, va fi precedată de o introducere minuțioasă din partea d-lui A. C. Cuza, de un studiu amănunțit asupra ei și a personalității, care a creat-o. Și în adevăr, d-sa este unul dintre cei în drept de a ne prezenta pe marele poet, în lumina lui desăvârșită, în această epocă de sentimentalism literar, de strategie literară. D-sa l-a cunoscut personal pe poet, a fost membru al „Junimei“, a făcut parte din pleiada de poeți, supuși influenței eminesceniene, și, mai târziu, a creat o școală politico-literar prin scrierile d-sale economice și prin „Naționalitatea în artă.“ Dar se poate obiecta, la ce bun aceea, că biograful a cunoscut pe scriitorul de care vorbește! Și nu este așa! Nu cunoștința scriitorului ajută în a stabili adevărul asupra operei lui, ci cunoștința mediului înconjurător în care ea a luat viață, mediul și epoca, care au determinat anumite credințe politice, anumite urme de pesimism sau optimism. Gândiți-vă la aceea, că Taine, pentru a face istorie literaturii engleze, studiază întâiu configurația geografică, istoria poporului englez, mentalitatea claselor lui. Căci mai mult ca orice, mediul căreia se adaptează scriitorul hotărăște opera lui: pesimistă, optimistă, socialistă sau naționalistă. De aceea zic, își are importanță faptul acela, că d-l A. C. Cuza, scriind un studiu asupra lui Eminescu, ușor îi va fi să se

transporte în epoca lui, care l-a creat, ca unul, care a trăit în aceea vreme.

Printre scrierile inedite, pe cari le va cuprinde ediția dela Iași, este și un fragment din marea operă a lui Kant: „Critica rațiunii pure.“ Prin publicarea ei, se va complectă un gol din biografia lui Eminescu, căci se va vedea prin traducerea aceasta, de ce probleme filozofice eră preocupată mintea lui, cari atât de des se întâlnesc în opera-i poetică! Căci, zice el în însemnările inedite: „Filozofia este oarecum rezultatul și formula generală a culturai unei epoci“¹⁾. Apoi, se mai vede încă ceva din traducerea operei germane. Se vede, deosebirea, oarecum reacțiunea scriitorilor din jurul d-lui Maiorescu, contra direcției vechi, cari, în consolidarea și formarea culturai ei, alergă în apusul european, putem spune numai în Franța. Din aceea operă, care și ea făcea parte din aceeaș reacțiune, a „Junimei“, ale cărei forme de viață le luă din Germania, — dăm cetitorilor „Luceafărului“, un fragment, din fragmentul acelei traduceri, care se tipărește la Iași și anume, din „Estetica transcendențială“, care cuprinde în rezumat, rezultatele, metafizice, a întregii concepții filozofice Kantiene.

Despre timp. *)

1. Timpul nu este o noțiune empirică, care ar putea fi abstrasă din vreo experiență. Căci simultanietatea cât și consecutivitatea n'ar putea fi percepute, dacă în fond n'ar subsista a priori reprezentăția timpului. Numai sub suppoziția aceasta, ne putem reprezenta, unele ca fiind în unul și acelaș timp (simultan), alte în deosebiți timpi (după olaltă).

2. Timpul este o reprezentăție necesară, care subsistă în fond la toate intuițiunile. În privirea fenomenelor în genere nu putem omite timpul deși putem prea bine să luăm

¹⁾ Mss. „Acad. Rom.“ cu n. 2258, pag. 184.

²⁾ Acelaș manuscris, pp. 66—69. Mss. e de format mare, din 8° pe hârtie groasă și poartă în unele locuri data de 1874.

fenomenele din timp. Deci timpul e dat a priori. Realitatea fenomenelor numai în el e cu putință. Aceste toate se pot omite, dar el însuș (ca condiție generală a posibilităților) nu se poate aboli.

3. Pe această necesitate a priori se întemeiază și puțința de principii apodictice a relațiilor de timp sau axiome despre timp în genere. El are numai o dimensiune: deosebiți timpi nu sunt deodată, ci după olaltă (precum deosebiți spații nu sunt după olaltă, ci deodată). Aceste principii nu pot fi trase din experiență, căci ea nu ne-ar da nici generalitate strictă, nici siguranță apodictică. Am putea spune numai: după cât percepția comună ne învață... iar nu, că așa trebuie (să) fie. Aceste principii sunt reguli, cari singure fac cu puțință o experiență și ne dau învățături despre ea, nu prin ea.

4. Timpul nu este o noțiune descursivă, sau cum se numește, generală, ci o formă pură a intuițiunii sensibile. Timpi diferiți sunt părți ale unui și aceluiaș timp. Reprezentarea însă ce se poate da numai pentru un singur obiect, este intuițiune. Afară de aceea, teza, că timpi diferiți n'ar putea fi deodată, nu se poate deduce dintr'o noțiune generală. Teza e sintetică și nu poate rezulta numai din noțiuni. Este dar cuprinsă imediat în intuițiunea și reprezentarea timpului.

5. Infinirea timpului nu însemnează alt nimic, decât că orice mărime determinată de timp e cu puțință numai prin restrângerea unuia și aceluiaș timp substituit la toate. De aceea reprezentarea originară a timpului trebuie să fie dată fără margini. Un lucru însă, al cărui părți și toată mărimea unui obiect se reprezintă a fi determinat numai prin restrângere (ingrădire), acolo reprezentarea întreagă nu poate fi dată prin noțiuni, (cari conțin numai reprezentării-părțicele) ci trebuie să se întemeieze pe intuițiune nemijlocită.

Concluzii din aceste noțiuni.

1. Timpul nu este ceva, ce ar subsista de sine, sau ar adhera lucrurilor ca o determinație obiectivă a lor; care ar semăna prin urmare, chiar dacă am face abstracție dela condițiile subiective ale intuițiunii lui; căci

în cazul întâiu ar fi ceva, care fără obiect real, ar fi real. Al doilea dacă ar fi o determinație sau o ordine aderentă lucrurilor însuși, ca asemenea n'ar putea premerge obiectelor ca condiție a lor, nici ar putea fi cunoscut și iubit a priori prin teze sintetice. Aceasta din urmă însă poate efectua, dacă timpul nu este decât condiție subiectivă, sub care în noi au ființă toate intuițiunile. Căci aici și astfel forma intuițiunii interioare poate fi reprezentată înainte de obiecte, prin urmare a priori.

2. Timpul nu-i alt nimic, decât forma simțului interior adecă a intuirii, de noi înșine și a stărei noastre interioare. Căci timpul nu poate fi o formă a fenomenelor exterioare; ea nu aparține nici figurei, nici situației, etc., ci determinează raportul reprezentațiilor înăuntrul stărei noastre interne. Și tocmai fiindcă această intuițiune internă nu dă figuri, căutăm a înlocui în această lipsă de analogii și reprezentăm timpul ca o linie prelungindu-se în infinit, în care cele divine constituiesc un șir, care e numai de o dimensiune și concludem dela însușirile acestei linii la însușirile timpului, afară de una, că părțile celei dintâiu sunt toate deodată, iar a celui din urmă întotdeauna după olaltă. Dintr'asta-i evident, că reprezentarea timpului însăș e intuițiune, fiindcă toate raporturile ei se pot exprima asupra intuițiunii exterioare (a liniei spațiului).

3. Timpul e condiția formală apriorică a tuturor fenomenelor în genere. Spațiul ca formă pură toată intuițiunea exterioară este restrânsă ca condiție apriorică numai asupra fenomenelor exterioare. Pe de altă parte însă toate reprezentațiile, aibă de obiect lucrurile exterioare sau nu, totuș în sine însuș, ca determinații ale interiorului nostru, aparțin sufletului, această stare interioară din parte-i, fiind supusă condițiunii formale a toată intuițiunea interioară, de aceea timpul este condiția apriorică a tuturor fenomenelor în genere și în faptă condiția nemijlocită a celor interioare (ale sufletelor noastre) și prin asta mijlocită a fenomenelor exterioare. Dacă pot spune apriori: toate fenomenele exterioare sunt în spațiu și determinate apriori după raporturile spațiului, atuncea din principiul

simțului interior pot spune cu totul general: toate obiectele simțurilor sunt în timp și stau neapărat în raporturi de timp.

Dacă abstragem dela maniera noastră specifică, de a ne intui interiorurile pe noi înșine și de a cuprinde în puterea noastră reprezentativă prin mediul acestei intuițiuni, toate intuițiunile exterioare, și dacă luăm prin urmare obiectele astfel, cum ar fi fiind ele în sine înșile, atunci timpul este nimic. Timpul e numai de valoare obiectivă în privirea fenomenelor, pentru că aceste sunt deja lucruri, pe cari noi le accepatem, ca obiecte ale simțurilor noastre, dar el nu mai este obiectiv, dacă abstragem dela sensibilitatea intuițiunii noastre, prin urmare dela acel mod de a-și reprezenta, care ni-i propriu, și vorbim de lucruri în sine înșile.

Timpul este așadar numai o condiție subiectivă a intuițiunii noastre (omenești), care totdeauna e sensuală, adecă întru cât suntem afectați de către obiecte și afară de subiect în sine înșile e nimic. Cu toate acestea el este cu necesitate obiectiv în privirea tuturor fenomenelor, prin urmare și a tuturor lucrurilor. Nu putem zice: toate lucrurile sunt în timp, căci la conceputul lucrurilor în genere se abstrage dela ori și ce intuițiune a lor, iar această condiție proprie, sub care timpul intră în reprezentația obiectelor. Dacă adăogăm condiția la concept și spunem: toate lucrurile, ca fenomene (obiecte ale intuițiunii sensuale) sunt în timp, atunci maxima e obiectiv-adevărată și de generalitate apriorică.

Afirmările noastre ne 'nvață prin urmare realitatea empirică a timpului, adecă valoarea sa obiectivă față cu toate obiectele, cari sunt sau pot fi date vreodată simțurilor noastre. Și fiindcă intuițiunea noastră e în orice vreme sensibilă, nici ne va putea fi dat vreodată 'n experiență un obiect, care n'ar stă sub condiția timpului. Dar îi contestăm timpul(-ui) orice arogare de realitate absolută, adecă că ar fi inerent de-adreptul și absolutamente lucrurilor, fie ca condiție, fie ca însușire, chiar abstracțiune făcând dela forma intuițiunii noastre sensibile. Căci însușiri, cari ar reveni lucrurilor în sine înșile, nici ne pot fi date vreodată prin simțurile noastre. Intr'asta consistă idealitatea transcendentă a trupului, drept care, dacă abstragem dela condițiile subiective ale intuițiunii sensibile, timpul nu este nimic și nu poate fi atribuit obiectelor în sine înșile (fără raportul lor către intuițiunea noastră) nici ca subsistent nici ca inerent. Totuș această idealitate trebuie să fie pusă, tot așa de puțin ca cea a spațiului, în paralelă cumva cu subcepțiuni a senzației, căci s'ar presupune atunci despre fenomen, căruia aceste predicate-i inerează c'ar aveă o realitate obiectivă, care aici n'are loc de fel, esceptat cazul dacă această realitate se ia în sens empiric, adecă dacă obiectul însuș e privit ca fenomen: drept, care să se recapituleze notița de mai sus a capitolului întâiu.

Radu S. Dragnea.

Toamnă.

Risipită-i frunza codrului... și zarea
Neguri o cuprind...
Vântul crudei toamne și-a 'nceput cântarea,
Și cu frunze moarte și-a tivit cărarea...
Iar de păsări cârduri negre, călătoare
Aripele 'ntind
Înghițind văzduhul în spre țări cu soare...
...Și-am rămas de toate cârdurile 'n urmă!...
Iar un dor nebun
Simt cum negrul suflet ne'ncetat mi-l scurmă
Și mereu sporește-a visurilor turmă...

Dau a mele gene lacrimilor frâuri,
Pare-că Neptun
A mutat în ele nesecate râuri...
Umbrele 'nserării palide se cern,
Îmbrăcând natura,
Pe când peste suflet rânduri mi s'aștern
Umbre de durere și de dor etern...
...Vântului, ce plopii nemilos i 'ndoaie
Nu-i mai tace gura...
Și încep să cadă picuri reci de ploaie...

Vasile Al. George.

O protecție.

„... Bun băiat Costică Dumitriu, zău, bun băiat; îl iubesc ca pe un frate. Să fi văzut cu ce atenție mă ascultă când îi spuneam de păsurile mele, cu câtă dragoste mă îmbărbătă;... da, chiar mi-a promis că o să vorbească cu șeful, pentru mine; și cine altul ar putea să mijlocească pe lângă șef, decât Dumitriu?” Ce i-am zis: „Frate Dumitriule, îmi știi situația mea, familie număroasă: nevastă, patru copii, adevă cinci, — dar al cincilea, Dumnezeu să mă ierte, mai bine n’ar mai fi bietul de el, orb din naștere, — soacră-mea, mama, două sute de lei pe lună, iarnă grea, sărbătorile bat la ușe, lemnele s’au isprăvit, — ce să mă fac?... M’am gândit la tine, tu ești un suflet mare, numai la tine mi-e scăparea, numai tu ai putea să pui o vorbă bună pe lângă domnul șef!... Vezi tu, eu... ce să zic,... sunt rușinos, e drept, nu am putut niciodată să vorbesc cu șeful fără să tremur și să trec prin emoții grozave; nu mi-a plăcut, — că nici n’aș fi fost în stare, — să lingușesc pe cineva și să-l șterg pe haină, i-a plăcut munca mea, purtarea mea, dacă mi-a dat ori nu dreptul meu, eu am rămas același, nu m’am dus să mă căciulesc. — E rău, e tare rău, dar dacă nu pot altfel! . . . Astfel cu sfiiciunea mea, mi-au trecut atâția înainte, mulți cari poate nici nu se gândeau să ajungă vreodată într’o situație mai bună.

— Tu îi știi ca și mine. — Iacă, peste o lună pleacă Vasilescu, și-a dat dimisia; încă de acum doi ani râvneam la atribuția ce i se încredințase lui, asigurările; șeful mă pricepuse, totuș a crezut că e mai bine să mulțumească prietenii, numind pe Vasilescu, protejatul lui Staicovici; acum plecând el nici că s’ar putea face un asemenea păcat, numind vreunul străin, protejatul mai știu eu cui. Zău te rog, frate Dumitriule, tu, ca cel mai bine văzut și ascultat de domnul șef, pune o vorbă bună și pentru mine!... Casă grea, iarnă geroasă, lemne lipsă, mizeria nu e departe, gândește-te și tu, nu mă lăsa!” Așa i-am vorbit și nici nu se poate să mă lase. El e singurul în birou cu care se consultă șeful și de multeori ascultă și de el.

*

... „Eu mă gândeam la bietul Ioanide...

— Dar ce e de vorbit, domn’le șef, imbecilul ăla de Ioanid!... ăla?... ăla ar încurcă totul, nu știi ce gafe ne face?... Îl trimeți la foc și el ți-aduce busuioc. Îi ceri dosarul A și el ți-aduce condica de expediție, îl întrebi ceva, stă un ceas până să-ți dea răspunsul, e un...

— Bine, dar,... totuș m’am gândit că destul am trecut acum doi ani peste el, haid’ să-i fac și lui un bine, o fi având și el greutățile lui...

— Ce greutăți, domnu’le șef, dar cine n’are greutăți pe lumea asta? Pentru cât poate el munci e destul de plătit și nici nu ar putea lua altă lucrare; drept ți-o spun, e un incapabil. Toată ziua umblă dela unul la altul să ceară deslușiri și să se roage să-l descurce, că totdeauna se încurcă, e un încurcă lume. Păcat de alții cari sunt capabili și nu au nici un loc, pe când d’alde Ioanid se încumetă să creadă că se poate numi și el funcționar“.

Cam în felul acesta îl laudă Dumitriu, în fața șefului, pe bietul Ioanide, căci mai aproape e cămașa decât scurteica și Dumitriu, mai bine ar recomanda pe Cioculeț, vărul neveste-si, decât să-l susție pe celalalt. Dar cum să ajungă aci? Da, dacă șeful n’ar fi avut intenția să dea lui Ioanide locul celui dimisionat, ar fi putut mai ușor recomanda pe ruda sa, astfel însă... Dar, o idee!

„Ei, domn’le șef, începă Dumitriu, e o zi-cătoare: ferește-mă Doamne de prieteni că de dușmani mă feresc singur’, dumneata umbli cu mila după Ioanide și el pentru aceasta te laudă și te vorbește numai de bine, pe oriunde și când găsește ocazie.

— Ce, ce! cum așa? explică-mi!...

— Puțin crezi dumneata că s’a discutat, de doi ani încoace, despre numirea lui Vasilescu, în locul ce zicea el, i se cuvenea lui? Căută să atragă ura colegilor asupra dumnitale: ba că șeful își are protejații săi, dela care nu se poate să nu umfle bune părăluțe, ba că pe el totdeauna l-ai asuprit că nu te șterge pe haină, ca alții, ba că una, ba că alta, încât tot de bine te vorbește și nu

pierde nici o ocazie să-ți arunce epitetul de om care nu știe să aprecieze, om fără inimă, omul banului și al favorurilor, și dumneata, cu inima dumnitale bună, ai vrea să-l ridici. În loc de pomană zău, ai face un mare păcat...

— Auzi, mizerabilul!... Dacă e-așa să știi că o să-l chiem aci și să-și dea seama de ura ce-mi poartă...

— Foarte bine, așa trebuie, dar... vezi... te rog din suflet, scoate-mă din cauză; nu-i spune că eu ți-am destăinuit. Te vei convinge de vinovăția lui dela primele întrebări.

*

După două luni.

„De, nene Ioanide, eu i-am tocat destule șefului, pentru dumneata, dar ce mai puteam face, când aveă, încă cu două luni înainte de dimisia lui Vasilescu, oferta lui Cioculeț, protejatul procurorului Georgescu...

— Îți mulțumesc, frate Dumitriule, îți mulțumesc; știu că te-ai cercat să-mi faci un

bine, dar dacă au fost alții mai cu trecere decât tine... D'apoi lasă că și eu am fost totdeauna ghinionist. Ce mai pot face? Un lucru însă mai mă ține de nu mi-au sburat creerii: faptul că nu m'a concediat, în urma anonimelor mincinoase ce s'au primit contra mea. Doamne, Dumnezeule, ce inimă or fi având unii oameni, să mintă fără frica lui Dumnezeu, care vede toate și nu va lăsa pe lingușitori și mincinoși până nu-și vor lua plata. Tot ce te-ași mai rugă acum, — mai fă-mi și binele ăsta, — caută de-i scoate din cap șefului, minciunile ce i-au spus sau i-au scris dușmanii mei, căci deatunci nu mai am zi albă. Sunt și eu un om nevoiaș: casa grea, nevastă, cinci copii, — unul din ei orb, — soacră-mea, mama, vai de capul meu! Nu mă lăsa și spune-i că nu sunt vinovat și...

— Las' pe mine, nene Ioanid, am eu grije de dumneata; fii pe pace, mă pricep eu...

Câmpina.

C. N. Mihăilescu.

Învățătorimea română din Sălagiu.

— Note critice, cu prilejul unei adunări învățătorești. —

Să trecem la analiza lucrării despre „Uniformizarea activității reuniunilor“ a d-lui E. Pocola. Voi înșiră aici numai lucrurile fals concepute.

1. D-l Pocola e aderentul devizei: „Prin noi înșine“. Dar ce rău o aplică! D-sa înțelege prin aceasta ca învățătorii să nu mai fie sub înrâurirea „popilor“, să fie „autonomi“; să fie conduși de „reprezentanți adevărați (!) ai învățătorimei“. Ce înțelege d-sa prin aceasta, o spune prin cuvintele: „și numai când am vedeă, că nici după această luptă nu ne putem ridică, atunci am aveă să căutăm sprijin la celce poate să ni-l dea mijlocit și la celce dispune de putere în mod direct“. Cu alte cuvinte: „Prin noi înșine să ajungem pe mâna dușmanilor noștri, pe cari să-i servim pentru osul de ros“.

2. „Să nu întreprindem nimic în contra curenților vremii, care ne-apus, în focarul atenției publice, nu

atât de dragul nostru, cât mai mult din cauze „par excellence“ politice“ O greșală enormă! Învățătorimea să nu se opună nici decum curenților vremii? Nici atunci când știe, că acele curente sunt păgubitoare? Atunci ce propovăduiește învățătorimea? Să vedem ce fel de curente găsim azi în Sălagiu? Aduase personale pentru învățătorii cari propun cu mare zel limba maghiară; neglijarea limbei române în școală; tendințe de supremație a statului asupra școalelor confesionale; tendința izolării acestora față de „popi“; vânarea grației inspectorilor regești — și alte curente de acestea ale vremii. Și învățătorimea să nu întreprindă nimic în contra astorfel de curente ale vremii? Și încă din motivul invocat de d-l Pocola, că adevărat, învățătorimea a ajuns în focarul atenției publice din cauze „par excellence“ politice (cum zice d-sa)? Nu! Învățătorimea are misiunea sfântă de a sluji toate idealurile mari și de a se opune tuturor tendin-

țelor destructive. Pentru aceasta are și îndreptățirea legală și datorica apostolică.

3. „Contraversele ce există între ordinea de drept existentă și între propunerile reuniunii Sătmar-ugocene“. Ce vorbe mari cu cari se zăpăcește auditorul! Ce are a face „ordinea de drept existentă“ cu uniformizarea învățământului, cu crearea unui post de inspector diecezan etc.?

Să vedem cum stăm cu „aspirațiile sufletului nostru“?

4. „Învățătorul și preotul să aibă pregătiri la acelaș nivel“, în care scop „să se înființeze seminarul pedagogic cu un număr de ani comuni, de unde vocațiunea ar ieși mai nesilită la iveală“.

Oricine se va întreba: cum ajunge d-l Pocola să ceară un astfel de lucru, care e în absolută contradicere cu starea de astăzi a lucrurilor, cu organizarea actuală a școlilor și cu dezvoltarea lor istorică? Răspunsul la această întrebare e următorul: d-l Pocola vrea să zugrăvească cai verzi pe păreți și să arate cât de tare e în planuri marj. Aceasta îi e cu atât mai ușor cu cât planul acesta îl găsește cuvânt de cuvânt în cartea d-lui S. Mehedinți „Cătră noua generație“, la pag. 101. În adevăr d-l Mehedinți cere cuvânt de cuvânt ceea ce găsim la d-l Pocola. Numai cât ceea ce se poate cere în România într'un articol de revistă, nu poate formulă un conducător de reuniune învățătorescă din Ungaria, unde lucrurile au cu totul altă înfățișare. În România poate cere d-l Mehedinți, care are și perspectiva de a ajunge ministru al instrucției publice, un lucru ca acesta, care acolo se și poate îndeplini, dar la noi așa ceva e absurd. D-l Pocola se vede, că nu știe cum se pregătește dincolo preoțimea și învățătorimea, de aceea aplică tam-nesam lucrurile de-acolo la stările dela noi. Apoi, în România se intră atât în școala normală (preparandie), cât și în seminar cu cinci clase primare, câtă vreme la noi, după organizarea actuală, care e în legătură cu dezvoltarea istorică a chestiunii, se intră în preparandie cu patru clase medii, iar în seminar cu examenul de maturitate!

Cum își închipuiește d-l Pocola seminarul acesta pedagogic cu un număr de ani co-

muni? Așa ca preparanzii să fie maturizanți sau teologii să aibă numai patru clase, sau apoi atât preparanzii cât și teologii să intre în seminar cu 6 clase primare?

Și apoi încă ceva. Când cineva fixează aspirațiile sufletești ale unei reuniuni, trebuie să arete: cum e decisă această reuniune să lupte pentru realizarea lor? L-aș întreba pe d-l Pocola: cum vrea d-sa să lupte pentru realizarea acestui lucru? Altfel ce rost are să așterni pe hârtie lucruri, despre care ești convins dinainte că nu se vor realiza niciodată? De vorbe goale ne arde azi?

Tot atât de absurd e d-l Pocola, când sub p. 4, cere ca preoții și învățătorii să aibă „acelaș salariu, cu oficialii de stat“.

De unde o fi luat d-sa ideea asta bizară, pe care nici nu o poți lua în serios? Aspirații logice sunt acestea?

Dar să vedem mai departe.

5. „Autonomie, ca să fim lăsați a lucra liberi într'o singură direcție a viitorului neamului și patriei, cu probleme atât de grele“. Adecă cum? Autonomie în înțelesul ca învățătorul confesional să nu mai aibă nimic de a face cu protopopul și cu consistorul? Asta e ca și când un băiat de 12 ani ar pretinde autonomie față de părinții săi, ca să poată fumă nejenat, și să poată face sub toate raporturile ce-i trăsnește prin cap. Aș mai fi înțeles ca d-l Pocola să fi cerut un astfel de lucru acum 10 ani, când în fruntea bisericii stetea Szabó, și când din partea guvernului presiunea era cu mult mai neînsemnată decât azi. Dar să ceară o astfel de absurditate astăzi când dieceza e în pragul unei vieți nouă prin venirea la cârmă a ll. Sale Dr. Vasile Hossu și când Ungurii ne martirizează pe teren cultural cum vor, — asta e ceva din cale afară de simptomatic.

Și cum „să fie lăsați liberi să lucreze într'o singură direcție a viitorului neamului și patriei“? Să zicem că învățătorimea din Sălajiu lucrează bine în această direcție. Doar nu-și vor închipui învățătorii că numai ei lucrează bine în această direcție? Vor mai fi și preoți și consistorialiști, va mai fi și presa și „Asociațiunea“, care lucrează bine. A cere în vremuri ca ale noastre, când se

vorbește atât de mult despre unirea puterilor, despre cooperare, a cere, zic, o autonomie în înțelesul acela ca să fii lăsat să-ți faci de cap, e un lucru care nu poate încăpea în mintea unui om sănătos.

Să explic însă cum ajunge d-l Pocola la „autonomie“. D-sa nu o ia din vreo necesitate curentă, ci o ia tot din cartea d-lui Mehedinți, unde ea are iarăș un înțeles cu totul deosebit. D-l Mehedinți cere o „autonomie a corpului didactic“ față de „influența agitațiilor politice“, în înțelesul ca să nu mai ajungă inspectori etc. oameni cari au a face cu politica în prima linie, iar nu cu școala (pag. 104). — Ce plagiat neinteligent, d-le Pocola!

6. „Înaintarea învățătorului la directorat și revizorat cu onorarul recerut“. Sunt sigur că nici un singur învățător din Sălagiu nu înțelege ce se cuprinde în aceste cuvinte. Și nu înțelege fiindcă nici nu se poate scoate vreun înțeles din ele. Ce fel de înaintare la directorat dorește d-l Pocola? În școlile noastre confesionale director e preotul. Ei, cum să înainteze la directorat învățătorul în școlile noastre cari, aproape toate, sunt și așa școale cu câte un singur învățător? Și la care „revizorat“ să fie înaintat învățătorul? Căci d-l Pocola e în contra creierii unui post de revizor școlar diecezan, sub cuvânt că asupra acestei chestiuni dispune guvernul țării „în mod discreționar“. Așadară nu e vorba de înaintarea învățătorilor noștri la revizorat confesional ci la revizorat de stat! Iată deci „aspirațiunile“ noastre sufletești!

Și iar se poate întrebă cineva: cum ajunge d-l Pocola la astfel de lucruri? Răspunsul e iarăș foarte lesne de dat. D-l P. a deschis cartea d-lui Mehedinți la pag. 104 și a luat de acolo lucruri cari sunt potrivite în România, unde directorul școlii nu e preotul, ci unul dintre învățători, care însă trebuie să dea examen special pentru a putea ajunge diriginte și unde nu protopopii sunt revizori, ci învățătorii înaintați. Iată cum cugetă d-l Pocola și cum aplică d-sa ceea ce ia dela alții!

Acesta este d-l Pocola, viceprezidentul și conducătorul reuniunii învățătorilor români

sălăgeni, cel care afirmă că din „aspirațiunile noastre sufletești nu lăsăm nici o iotă“, pentruca, îndată după aceea, să aștearnă pe hârtie monstruositățile cuprinse în p. 2 al „Moțiunii“ primite de adunarea generală. Acest punct constituie culmea greșelilor d-lui Pocola și a reuniunii întregi și el constituie o adevărată tradare a învățământului și a drepturilor bisericii ca susținătoare de școală. Câtă ignoranță trebuie pentruca să poți vorbi despre lucrurile acestea într'o formă în care ar vorbi cel mai șuchiat subinspector! De unde o fi învățat d-l Pocola neadevărul, că „legea dela 1907 dă în chestii didactice și disciplinare drept de dispunere, iar autoritățile noastre bisericești le aduce în această privință în raport de dependență față cu autoritatea supraveghetoare, care, în cazuri singuratică poate în mod direct să-și ducă voința la împlinire dacă ar simți opunere“? O astfel de lașitate nu s'a mai pomenit nici la cel mai uitat de sine învățător.

Să vedem, în adevăr, cum stă lucrul acesta dela 1907 încoace.

Bisericile, ca susținătoare de școală, au avut până la 1907 o autonomie foarte puțin limitată, ceea ce și eră spre binele învățământului în cea mai mare parte. Când se discută în parlamentul țării proiectul lui Apponyi deputații naționaliști i-au adus acestuia învinuirea, că prin proiectul său nimicește autonomia bisericilor. Atunci spre justificare a spus contele Apponyi următoarele cuvinte, cari se găsesc în jurnalul dietei (Országgyűlési értesítő, 13 Aprilie 1907, pg. 12): „Hát most mi marad abból a nagy autonómiaellenes vádból? A tanítás egész irányítása, a tanítás jellegének meghatározása, a jellemképzés, a nevelés vezetése, a tanítónak alkalmazása, a tanító feletti fegyelmi hatalom négyötöd-részből: ez mind, szóval minden ami az iskolának munkájához tartozik, marad az iskolafenntartó kezében; az állam kezében pedig csak annyi van, hogy az állami és nemzeti szempontok érvényesítését feltétlenül biztosítsa, de ezekben is csak akkor járjon el saját közegei útján, ha az iskolafenntartó ezt a köteletségét elhanyagolta“.

În fața acestor cuvinte ale urzitorului legii dela 1907 ce valoare mai au bâiguielele de tradare ale nenorocitului domn Pocola? Nefericit adaos personal, multe ne mai aduci pe cap, multe minți mai sluțești și multe caractere mai corupi! Să poată ajunge conducătorul celor peste o sută de învățători români din Sălăgiu să afirme, că biserica noastră nu mai are nici un drept asupra instrucției și educației și că nu mai are nici măcar dreptul de a pune un inspector confesional peste școalele sale! Cum se poate explica oare faptul, că d-l Pocola, care știe plagia atât de fidel de prin cărțile din alte țări, nu știe că arhidieceza ortodoxă din Transilvania are deja de doi ani un post de inspector special al învățământului primar, că dieceza ortodoxă a Aradului a hotărât de un an de zile sistemizarea unui astfel de post pentru care a și publicat concurs și în care a și ales în vara aceasta un „revizor școlar“, și că și celelalte dieceze, inclusiv arhidieceza Blajului, stau și ele în preajma sistemizării câte unui astfel de post? Numai un iresponsabil poate afirma, că postul de inspector confesional nu e absolut necesar și că nu e posibil de creat, din cauza guvernului, care în acest punct n'are nici un drept de amestec.

Ignoranța d-lui Pocola, unită cu cea mai patentă grandomanie se vede din aerele ce-și dă, când combate propunerile Sămarugocenilor cu „pedagogia științifică“. N'am văzut o zăpăcăală mai mare decât în această combatere, care ascunde în sine și o tradare destul de transparentă a învățământului confesional românesc. Ceiți vă rog, încă odată punctul *h*) și vă întrebați, dacă se poate găsi vreo deosebire între conducătorul învățatorimeii române sălăgene și între un francmason de cea mai veritabilă specie? Așa n'a mai vorbit nici un învățător, care se pretinde român. Va să zică, atunci când se face constatarea, că dela 1907 încoace „învățătorii neglijă limba română și vânează după merite“, d-ta, învățător român și conducător de învățători români, răspunzi fără nici o sinchisire, că „școala nouă (probabil inaugurată de d-ta și de Ille și Boczán) are un ideal uman-moral!“

Curat povestea cu „baba surdă“.

Disertația a doua a d-lui Pocola despre „Învățătorii și preoții“, e aproape toată plagiată, cuvânt de cuvânt, din cartea d-lui Spiridon Popescu, amintită mai sus (cf. paginile 108—122) și, în parte, și după cartea d-lui S. Mehedinți (pg. 101).

Despre lucrarea aceasta se zice în procesul verbal al adunării: „Disertația a fost tractată în legătură strânsă cu învățământul (?) și în vederea idealului comun: ridicarea culturală-economică-socială a neamului românesc, cu o pătrundere și lărgime de vederi filozofice-sociologice“ (!).

E interesant că d-l Pocola a propus adunării spre premiare pentru anul viitor tema: „Iubiirea satului și a elevilor către învățător sunt temelia de propășire a satelor“. Și tema aceasta e plagiată după Sp. Popescu, pg. 219. Ar aveă haz acum, ca d-l Pocola să înainteze lucrarea întreagă plagiată, și adunarea generală din anul viitor să i-o mai și premieze!')

Dacă, după cele spuse până aici, vom vrea să stabilim o concluzie sumară asupra d-lui Pocola, ea nu poate fi decât foarte tristă, și încă cu atât mai tristră cu cât acest om e și conducătorul reuniunii. Dar acest fapt în sine încă n'ar fi din cale afară de trist, pentru că oameni confuși, hibridi și grandomani au mai existat și vor mai există. Mai trist e însă că majoritatea absolută a învățătorilor sălăgeni sunt încântați de d-l Pocola. Aici e primejdia cea mai mare. Dacă însuș d-l Simion Oros, conștiinciosul secretar al reuniunii, scrie despre d-l Pocola, după adunarea dela Giurtelec, că „a dovedit prin aptitudinea (!) sa morală și intelectuală desfășurate prin acte și lucrări apreciate atât de colegi și reuniune, cât și de superiorii noștri naturali (? poate că de inspectorii regești, cărora le face atâtea servicii! G. O.) că pretutindeni și totdeauna a fost și este tipul conștiinței datoriei împlinite“, — apoi trebuie să regretăm această stare de lucruri cu atât mai mult, și aceasta trebuie să ne pună serios pe gânduri.

1) Într'un articol publicat în „Foaia școlastică“ din Blaj (Nr. 10, 1912) se găsesc părți plagiante din cartea d-lui Dr. O. Ghibu: „Cercetări privitoare la situația învățământului nostru primar“, pg. 83. Sibiu, 1911.

IV.

Trec acum la alte momente în legătură cu adunarea generală dela Giurtelec.

Un rol sgomotos a avut în cadrele acestei adunări și învățătorul din Cosniciul de sus Teodor Ille. D-l Ille e un tipic reprezentant al învățătorului cu două limbi și cu două suflete, de cari se găesc mulți în Sălăgiu. D-sa a ținut la banchet un toast unguresc pentru primpretorul cercului, începând cu „Tisztelt uraim és hölgyeim“ (erau de față și vreo 3-4 preotese și dascălițe!), iar în cursul ședinței prime strigă cu o totală linsă de respect în contra d-lui vicar dela Șimleu, care, în urma unor defecte bătrânești, făcea câte-o greșală oarecare. Acest domn e autorul unei cărți bilingve de Istoria patriei și al uneia de Geografie, — cele mai imposibile cărți, de cari nici Ungurii nu ne-au dat până acum decât una singură. Iată câteva specimene din această carte. Pagina primă a Istoriei se începe astfel: „Iubiți noastră patrie e Ungaria. Aceasta este o țară așa de cultă, mare, frumoasă, avută și liberă, încât abia are păreche în lume“. Într-alt loc găsim acestea: „După depunerea armelor la Világos s'a stăruit libertatea ungurească și cu toții: Unguri, Români, Slovaci, etc. au căzut în sclăvie. Guvernul din Viena a suspendat constituțiunea, iar limba ungurească a oprit-o chiar și în școale... Sub domnia lui Francisc Iosif I. țara, în mod necugetat până aci se sporește în avuție și cultură și suferințele Ungurilor, Românilor, Slovacilor și altor compatrioți de limbi străine au încetat. Pentru aceasta să dăm mulțămită lui Dumnezeu“.

Eroul nostru Horia se chiamă la d-l Ille, ca în orice manual unguresc „Hora“!

Ce „patriotism“ ticălos, Doamne! Și ce păreri greșite în ce privește drepturile limbei maghiare în școalele confesionale românești! Dacă s'ar putea calcula răul pe care l-au adus d-nii Ille și Boțan (care pe pagina a 3-a a cărții se iscălește Boczán) învățământului românesc și, dacă ar fi să li se măsure după dreptate pentru acest rău, ar fi imposibil de găsit pentru dânșii alt atribut, decât acela de „cei mai fără scrupul dintre trădătorii noștri“. Dânșii acordă limbei maghiare în școalele noastre un rol îndoit mai

mare, decum cere însași legea lui Apponyi. D-l Ille d. e. propune scrisul și cetitul maghiar în cl. I, după Abcdarul de Czukrász-Róza, deși legea cere ca acestea să se propuie numai începând cu clasa II, după ce se învață mai întâi totul în românește. Și mai cer d-nii autori ai cărții „româno-ungare“(!), ca în școalele noastre, în afară de limba maghiară, să se propuie în ungureste încă patru materii și adevă: Istoria, Geografia, Constituția patriei și Aritmetica, ceea ce e o gresală neiertată. Iată însași cuvintele contelui Annonyi în această chestiune: „Én nem tartanám szerencsétlenségnek, hogyha ezek a tantárgyak csakugyan magyarul adtanának elő, de a törvényjavaslatban ez nincs. Csak az van benne, hogy a miniszter által kiadott tanterv szerint tanítandók. általa jóváhagyott tanterv szerint (Országgyűlés 13. Aprilie 1907, pag. 12). În ce privește rostul limbei maghiare peste tot în școalele noastre, fostul ministru cere deasemeni cu mult mai puțin decât alde Ille și Boczán. Iată ce zicea contele Annonyi în acest punct: „Egyáltalában a képviselőház a ki a törvényjavaslatot figyelmesen elolvasta és annak irányával tisztába jönni jóhiszeműleg iparkodott, lehetetlen hogy ne vette légyen észre, hogy az állami szempontokat védő intézkedéseknek fősúlya nem a nyelvtanuláson, hanem az államellenes irányzatok megfékezésén nyugszik. (Tot acolo, pg. 12).

Între astfel de împrejurări te întrebi: cum de n'au fost decapitate manualele ilegale ale numiților domni? Și cum de aceștia mai au îndrăzneala de a-și apăra crimasăvârșită la adresa limbei românești? Cum de se mai găesc învățători, cari mai ascultă de astfel de oameni, pentru cari e mai mult adaosul personal câștigat prin tradare, decât școala românească?

Întrebările acestea sunt cu atât mai justificate, cu cât chestiunea propunerii limbii maghiare în școalele confesionale s'a debătut foarte viu și în presa noastră, unde manualele d-lor Ille și Boțan (Boczán), au fost condamnate (vezi în „Foaia Școlastică“ din Blaj, Nr. 6, 1911, articolul „O lămurire

binevenită", pe care ar trebui să-l ce-tească și să-l răscetească cu cea mai mare atențiune fiecare învățător român). Și unele consistorii au lămurit această chestiune pe deplin, așa d. e. cel din Sibiu și cel din Oradea-mare (vezi „Administrația bisericească” de Ioan Gențiu, 1912). A mai persistă și azi în greșala în care persistă domniile amintiți, înseamnă o inconștiență fără margini.

Foarte caracteristic pentru ființa morală a d-lui Ille e și faptul, că d-sa, pe deoparte e colaborator la ziarele ungurești: „Magyarország”, „Budapest” și „Néptanfók Lapja”, pe de altă parte a scris în „Memorialul jubilar” al „Reuniunii învățătorilor români sălăgeni” (1910) următoarea maximă care, pusă față 'n față cu cele citate până aci, îi caracterizează toată duplicitatea sufletească: „Precum în viața popoarelor revoluțiile sângeroase arată, înseamnă milurile — distanțiile, așa și în viața spirituală a omenimei, numai revoluțiile aduc idei, păreri, opinii curate, neinfectate, și numai realizarea planurilor și intențiilor îndrăznește produc progresul și neîmprospătarea dorită” (pg. 179).

Îndrăznește planuri la d-l Ille, înainte mergătorul bilingvismului celui mai imoral, și frumoasă maximă! Tot așa de potrivită cu cine a spus-o ca și aceea a tovarășului d-sale Boțan care a scris (pg. 178): „Principiis obsta!”, pentruca la cea mai apropiată ocazie să depue armele, încă înainte de a fi fost somat de cătră cineva să o facă aceasta.

E un document trist pentru reuniunea sălăgiană, că oameni ca aceștia sunt lăsați să joace un rol de conducători și să ocrotească (?) învățătorimea față de tendințele de distrugere din partea contrară. De vină la toate acestea e, în prima linie, consistorul, care nu și-a dat nici o silință să îndrume învățământul în direcție pedagogică și legală, apoi de vină e corpul didactic dela preparandia din Gherla, care n'are nici o legătură cu învățătorimea din Sălăgiu — după cum n'are nici cu cea din jurul Gherlei, — de vină e inteligența română din Sălăgiu, care, cu puține excepțiuni (Dr. Aciu, Dr. Deleu, Dr. Meseșan, D. Vicaș, N. Munthiu, ș. a.), nu se interesează de loc de învățătorime; de vină sunt conducătorii reuniunii, dintre cari unii în schimbul blidului de linte au

dat tot — tot. Și de vină e, la urmă, și învățătorimea, care n'a dezvoltat nici o energie împotriva stărilor rele, cari au dat năvală asupra ei. Învățătorii, ca oameni chemați să propage înșiși cultura, trebuiau să aibă atâta putere de rezistență încât să nu-și uite de misiunea lor sfântă, care e de a crește poporul pe bazele dreptății și ale moralității. E grozav de dureros și de caracteristic, că oameni ca învățătorii Nicolae Pop, Alexandru Man, Teodor Mureșan, Dariu Pop și încă vreo câțiva inși cu sentimente cinstate și cu un crez răspicat, nu găsesc răsunetul cuvenit!

Despre tânărul secretar Simion Oros nu se pot spune lucruri rele, deși tovarășia dânsului cu Pocola, Ille, Boczán etc. poate să-i fie fatală, ceea ce ar fi păcat. Dacă d-sa nu-i va ști aduce pe tovarășii rătăciți la lumina cea adevărată, sau apoi dacă nu se va lăpăda de ei, va ajunge într'un hal de plâns. I-aș dori mai multă energie, independență și mai multă cultură românească, dacă e ca d-sa să fie un om cu viitor frumos în cadrul reuniunii.

Lipsa parlamentarismului, a încrederii și a înțelegerii, care s'a observat la adunările generale din Vârșolț (1906), Șimleu (1907) și Hidig (1908) s'a putut observa și în adunarea dela Giurtelec. D-l Pocola are un temperament imposibil de conducător. Ședința de după amiază, condusă de d-sa, a fost ceva îngrozitor, — mai rău ca într'o sinagogă jidovească sau ca într'un cort țigănesc! Lipsiă până și umbra unei ședințe demne de oameni culți și serioși.

Stările de lucruri din Sălăgiu pe teren școlar nu sunt, cum s'ar putea presupune, un eflux al stăruințelor organelor guvernului, ci exclusiv al slăbiciunii oamenilor noștri. Inspectorul regesc al comitatului, d-l Nagy Sándor, e un om foarte corect și cu bunăvoință; d-sa, după cât se știe, n'a procedat cu răutate față de școlile noastre, tot astfel și subinspectorul Zoványi Lajos. În ce privește învățământul limbei române însuș d-l Zoványi și-a arătat părerea, că el suferă, din cauza că se învață totul mai mult în mod mehanic, ungurește, prin ceea ce suferă și edu-

cația în mod simțitor, ba însuș a atras atenția unor învățători să ia lucrurile mai întâi românește cât se poate de temeinic și, numai după aceea, întrucât se poate și ungurește.

Nu atitudinea loială a inspectoratului e, prin urmare, cauza acestor stări, ci spinarea de cauciuc a unora, cari beneficiază de adaosuri personale și cari, prin slugărnicie, vor să ajungă la vază în ochii străinilor și — poate că chiar și la altecelea.

V.

Din cele ce s'au spus până aci se poate vedea ce duh nesănătos domnește în majoritatea învățătorilor noștri din Sălagiu. Vina acestui duh nesănătos nu e în prima linie a învățătorimei, ci a conducătorilor. Și anume: Învățătorii, lăsați de capul lor prea s'au lăsat duși de valurile întâmplării și, acum iată unde au ajuns! Atâția dintre ei sunt cu orizonturile cele mai strâmte¹⁾, în inimă fără nici un curaj

¹⁾ Mulți învățători s'au dus la adunarea din Giurtelec cu cărțile de joc în buzunar! Mulți au jucat în școală toată noaptea cărți pe bani, în fața poporului! Se poate o mai mare uitare de sine și o mai urită coborire de ideal din partea unor învățători?

și în suflet fără nici un fel de bucurie frumoasă.

Cu toate acestea încă nu e totul pierdut. Învățătorimea se mai poate reculege încă, dacă:

1. își va da de aproape seama de halul în care se află, și-și va da toată silința să se înarmeze sufletește cu o cultură națională și pedagogică la nivelul trebuințelor de astăzi și cu o conștiință deamănă și neșovăitoare;

2. dacă învățătorimea va sili pe conducătorii reuniunii să se îndrepte sau să se retragă;

3. dacă vor intra în reuniunea propusă de Sătmar-ugoceni, îndeplinind programul de muncă al acestora și

4. dacă la Gherla se va înțelege — atât în consistor cât și la preparandie — că trebuie lucrat pe teren școlar sistematic și efectiv.

Bunul Dumnezeu să le dea tuturora gândul cel bun și puterea de voință trebuitoare pentru aceasta. Și în special să întărească pe noul arhipăstor cu toată puterea de care e lipsă pentru un lucru atât de mare.

Dr. G. Oprean.

Spune-mi...

Spune-mi, unde-i fericirea?
Voiu luă toiagu 'n mână
Să mă ducă pân' la pragul
Casii 'n care e stăpână.

Ea, ce e de inimi plânsă
Și de suflete visată....
Spune-mi, cum e fericirea?
N'am văzut-o niciodată.

Spune-mi ce e fericirea?
E femeie ori cântare,
E un vis, e o poveste
Sau fior de sărutare?

Aur, poate, ori lumină
Din lumina învierii?
Sau o clipă pe-o aripă
A dorinței și-a părerii?

E ca focul de ferbinte?
E ca fulgul de curată? —
— Știu acum, închide-ți ochii
Și te lasă 'mbrățișată!

Maria Cunțan.

Povestea unei vieți.

Roman de I. Agârbiceanu.

(Urmare.)

Cuvintele din urmă avocatul Chirca le ceti cu glasul stins și întrerupt. Brațul lui Florea să cutremurâ cu putere sub brațul său.

„Pentru Dumnezeu, dumneata ești chiar bolnav“, zise uimit bătrânul, oprindu-se și privindu-l pe Ion Florea. În ochii acestuia clipeau semnele nebuniei. Indată ce avocatul începî să cetească epistola aceea, el avî o senzație care nu-l mai părăsiă. Li părea că lângă el e avocatul Grecu și-i vorbește privindu-l neîndurător. Când auzi însă suferințele Mărioarei, simți că mintea i se rătăcește. Iar la vestea că cei doi vor veni peste câteva zile acasă, simți o neînvișă putere să fugă, să se ascundă. Numai pe lângă mari dureri fizice se putî stăpâni să rămână lângă bătrân.

„Da, sunt bolnav, șueră Ion Florea. De multeori cred că de durerea asta de cap am să înebunesc“. Eră palid ca un mort și tremurâ.

Chirca îl privi cu băgare de seamă. Nici o urmă de bucurie nu zări pe fața lui.

„Totuși e de mirat că nu te bucură vestea asta!“ spuse el cu durere.

„Eu cred că nu se va alege nimic din tot ce-am plănuț“, șueră din nou candidatul. Gândul că cei doi vor veni în curând nu-l mai părăseă. Cu mari sforțări se stăpâneă să nu i se bată dinții în gură. Aveă friguri.

„Durerea dumnitale de cap te face să vezi lumea întreagă în negru, zise cu mânie avocatul. Asta nu-mi place. Un tânăr trebuie să aibă altă tărie de voință. Și, mă rog, pentru doamna Olimpia te temi?“

— Da. Dumneaei nu se va învoi niciodată. Asta mi-a spus-o mie de multeori“. Cuvintele din urmă le spuse rar și apăsât, cu un aer de atotștiutor.

Domnul Chirca tăcu și îl privi cu mirare multă vreme. Da, nu se înșelase. Tânărul acesta s'a schimbat foarte mult de când a eșit din cancelaria sa. Așa cum a rostit cuvintele din urmă, c'un fel de răutate par'că, nu-l mai puteă cunoaște pe Ion Florea.

„Dumneata trebuie că știi, începî el, că prietinel Vasile Grecu va trece peste voința nevestei când e vorba de fericirea singurului copil.“

— Va trece peste voința nevestei sale!“ repetă rar după avocat cuvintele acestea Ion Florea.

„Ei, dumneata mă uimești, dumneata se pare că știi mai multe“, zise cu mânie avocatul.

„Eu te uimesc! Da, te uimesc!“ repetă în

neștire Ion Florea. El priveă țintă înainte cu privirile tulburi.

Domnul Chirca ceti pe fața lui o suferință îngrozitoare. Se gândeă: Omul acesta nu mințește. E bolnav! Se prea poate, că dându-și prea multă silință cu conducerea acelei cancelarii uriașe să se fi ales cu durerea de cap, de care spuneă. Cunoșteă și el astfel de dureri. Li zise deci cu blândețe, întinzându-i mâna pentru despărțire.

„Ar fi bine să te odihnești. Să te arăți la un doctor. Vezi să-ți treacă nesmintit în două trei zile“, adause zâmbind și se depărtă.

Ion Florea nu-i zise nici un cuvânt. Dar îi zâmbi și prin zâmbetul acesta îi mulțumeă că-l lasă singur.

Se făcuse seară când a ajuns acasă. Dar abiă își puse pălăria, abiă luă condeiul să-i scrie o telegramă domnului Grecu, prin care voiă să-i aducă la cunoștință dimisia sa cu ziua de azi din motive sanitare și pentru a se pregăti la censură, când ușa se deschise și întră o servitoare c'un plic dela doamna Olimpia.

Doamna Olimpia îl poftedă să meargă numai decât până la dânsa.

El nu plecă îndată. Scrise telegrama, eși, o dădu la cel dintâi oficiu, apoi, foarte ușurat se duse la doamna Olimpia.

„Dragă puiule, zise ea îmbrățișându-l, am să-ți spun o veste. Dar să nu te superi. Să-mi promiți că nu te vei supără.“

— Da, îți promit“, gemî Ion Florea, strângând-o la piept cu desperare. Aveă senzația că va pierde-o și pe Olimpia.

D-na Olimpia cufundându-se în dragostea asta, care par'că îi smulgeă vieța în fiecare clipă, ca să i-o redeă tot mai frumoasă, mai strălucitoare, nu se gândise niciodată la urmările acestei patimi. Nu se gândi ce va urmă, dupăce bărbatul și fata vor veni acasă. Ea deci, desfăcându-se din brațele lui Florea, îl privi înspăimântată și zise:

„Ei vin acasă, dragă puiule. Fata ar fi bolnavă, nu i-ar suferi aerul capitalei.“

— Știu“, răspuse Ion Florea liniștit.

„Știi?“ întrebă d-na Olimpia îmbărbătată de liniștea lui Florea.

„Da. Mi-a spus domnul Chirca“, răspuse candidatul cu aceeași liniște.

„Dragă puiule, cât de mult te ador, cât trebuie să-ți fiu de recunoscătoare, zise doamna Olimpia, îmbrățișându-l. Așa dar ție nu-ți pasă, tu mă iubești! Vai, acum văd cât de mult mă iubești“. Și ea îi smulse un lung

sărut de pe buzele palide ale tânărului. Ea adause îndată: „Totuși vreau să nu-ți fac nici o greutate. Tu îți vei vedeă de cancelarie, te vei întâlni cu Maia și încet-încet fata se va înstrăina de tine. În vremea asta eu îi voi află un bărbat și voi căsători-o“.

Ion Florea se făcea tot mai palid. Incepu să tremure ușor, dar doamna Olimpia nu observă nimic. Ea se plecă și-i șopti la ureche: „La tine, puiule, o să vin mereu. Ar fi înspăimântător să nu te văd o zi. Da? Da?“ zise ea cu vocea aceea clară, care tremură în sufletul lui Ion Florea.

Candidatul o privi acum. D-na Olimpia era neliniștită, și în această stare sufletească el descoperea frumuseți noue, nebănuite. Simți deodată o durere amară de-a o părăsi, simți par'că în suflet cum îi crește o nouă ticăloșie. Era disperat că trimisese telegrama aceea. Lângă femeia aceasta el simți că vieța are încă preț nemărginit. El o ridică pe brațe, o purtă prin casă îi acoperi trupul cu sărutări ferbinți. Niciodată noua lui conștiință, care cercă să-i justifice căderea, nu fu atât de biruitoare ca 'n seara aceasta. Avu, dela o vreme, senzația că nici nu trimisese vreo telegramă, că el, dimineață, nu se pregătea să meargă nicăiri. El rămase până în zori de zi la doamna Olimpia.

Dimineața doamna Olimpia nu se mai îndură să-l lase. Mereu îl înlănțuia cu brațele goale, îl strângea cu putere apăsându-i sânii grei pe piept. Ca și când ar fi voit să-i lase urme adânci.

Ea plângea și-l privea cu spaimă, îl privea apoi îndată cu nesfârșită dragoste.

Din ușe, Ion Florea se mai întoarse încă-odată și ridică încet mâneca largă dela brațul drept și sărută încheietura albă și dulce. Apoi sânii și umerii. Trupul d-nei Olimpia se sguduiă încet. Ea plângea cu fața la pieptul tânărului. Apoi plânsul ei deveni tot mai furtunos, îl înlănțui pe Ion Florea din nou cu brațele goale.

„Nu te las, nu te duce de lângă mine“ gemea Olimpia.

Sufletul lui Ion Florea era copleșit de-o tristețe adâncă. El cercă să o îmbărbăteze. Dar cuvintele lui cădeau neputincioase. El însuși avea lipsă de îmbărbătare.

Doamna Olimpia rămase plângând, nemângăiată.

Coborând scările, trecând pe dinaintea cancelariei, auzindu-și pașii pe pardoseala curții, lui Ion Florea îi trecu într'o clipă prin minte tot trecutul ce-l legă de casa aceasta sură și rece.

Oftând adânc eși pe poartă. Era de dimineață încă și puțini oameni treceau pe stradă. Dar înaintea lui mergea un țaran cu gluga

în spate, c'o bătă ciobănească în mână. Omul mergea domol, legănându-se. Ion Florea îl privea necontentit, și dela o vreme se pomeni că imitează și el mersul țaranului. Privi în jur de sine să vadă dacă nu-l observă cineva. Nu era nime. El înaintă mereu după țaran, ținându-se la câțiva pași numai în urma lui. Și se treziă iarăși și iarăși că imitează umbietul omului care purtă în spate o glugă albă. La o cotitură țaranul dispărură, și pe câteva clipe Ion Florea se opri locului. Părea că nu mai știe umblă, sau că nu știe încătrău să meargă. Apoi, porni deodată, ca și când nu s'ar fi întâmplat nimic, ajunse acasă și începu să pacheteze.

XIX.

Jumătatea cea dintâi a lunii lui August căzură ploi multe. Ceriul era mereu fumuriu, și ațele de ploaie subțirele, alburii împânzeau văzduhul. Rar era în vreo înainte de amiază vreme bună. Părea că ceriul se răsbună de seceta îndelungată din celea două luni de mai înainte.

În casina română, în sala cea rezervată dela restaurant, societatea românească se grămădea în fiecare după amiază, în fiecare seară. Hotelierul, chelnerii se uimeau de această cercetare neobișnuită, dar se bucurau. Domni, doamne, intrau necurmat, nu mai încăpeau la mese. Fața fiecăruia părea că ascunde o taină. Ei conversau încet, șopteau. Din când în când unii își ridicau c'un aer de atotștiutori câte un deget, și priveau de sus la vecinul dela dreapta sau dela stânga, aplecându-se spre ei. Erau cari ascultau tăcuți, păreau că cred tot ce li se șoptește. Alții clătinau neîncrezători din cap.

Depărtarea lui Ion Florea din oraș, sosirea deputatului Grecu și a domnișoarei, boala Mărioarei, deșteptase în grad extrem curiozitatea societății românești. În sala rezervată se puteau vedeă chipuri noue, cari până acum, din deosebite cauze, se ținură departe de întrunirile societății noastre. Curiozitatea îi făcea pe unii dintre aceștia să cheltuiască mai mult decât le iertau puterile, pe alții să-și uite vechi dușmăni și pismuiri.

Familia Grecu, cu tot ce se petrecea între păreții casei acelei sure, îi interesă pe toți mai mult decât propriile lor familii, propriile lor griji. Se 'nțelege, ei trăiau din combinații. Poarta dela casa cu păreții suri se deschidea pentru un singur om, de când se întoarsese avocatul Grecu. Acel om era avocatul Chirca. Deputatul concedie în ziua sosirii pe toți candidații, plătindu-le salariul pe două luni înainte. Se spunea, că, deocamdată, își închide cancelaria. Țăranii hurducau înzadar

la poarta încuiată. Fiind vremea lucrului de câmp, drept că nu veniau prea mulți în această jumătate a lunei lui August.

De prin zece ale lunei intră regulat de douăori pe zi în casa domnului Grecu un doctor neamț, un om bătrân și gârbov. D-l Chirca mergea însă în fiecare zi.

Oamenii îl priveau cercetător de câteori mergea la familia Grecu ori se întorcea. Omulețul pareă mai gârbov, mai îmbătrânit, însă din fața lui nu putea ceti nime, nimic. Totuș cei mai mulți credeau că descopere multe taine din fața bătrânului.

Părerea generală cu mici excepții în sânul societății eră, că doamna Olimpia i-ă dat drumul lui Ion Florea, îndată ce-i scrisese bărbatul că se va întoarce cu Mărioara. Că doamna Olimpia s'a temut de continuarea relațiilor între candidat și fată-sa. Că ea nu s'a gândit niciodată să-i dea fata unui candidat, care din titlu de doctor încolo n'are nimic. Nici familie, nici avere.

Părerea aceasta eră generală, cu mici excepții, poate din cauza că nime nu se putea împacă cu norocul ce eră să-l ajungă pe Ion Florea. Toți cei cari mâncară pâinea amară a mizeriei începuturilor, îl pismuiu pe Ion Florea, gândindu-se că el va ajunge deodată la o avere mare. Cei mai mulți din societate cunoșteau gustul acelei pâni. Ei, deci, își doriau această explicare, și o primeau cu satisfacție.

Apoi doamna Olimpia eră pentru ei o femeie deosebită, cu gusturile ei, cu credințele ei, o femeie superbă căreia, cel puțin pe față, i se închinuau cu toții bucuroși. Ei nu-și puteau închipui ca d-na Olimpia să nu-și dorească o poziție mai strălucită pentru fată-sa. Advocat eră bărbatul său, avocat fruntaș, eră și deputat, cum să se pogoare la un fecior simplu dela țară? Drept că eră deșept, însă totuș în ziua de azi c'o singură calitate nu te poți ferici.

Prin pasul acesta, pe care credeau că l-a făcut doamna Olimpia, ea se ridică foarte mult în considerația celor mai mulți din societate. În rândul cel dintâi poate pentru că le-a dat lor o satisfacție, smulgând din brațele lui Ion Florea norocul care se apropiă. Apoi pentru că a deschis lupta pe față împotriva domnului Grecu. „Strașnică femeie!” spuneau ei cu admirație.

În casină, în sala rezervată dela restaurant, societatea românească cercă să ghicească ce se va întâmpla după toate acestea. Ei știau încă din iarnă, că Ion Florea e în relații de dragoste cu domnișoara Grecu. Știau că acesteia îi place tânărul acela cu ochii de vultur, care țineă cu eleganță o conferință captivantă, patină strălucit și care luptase

atâta pentru izbânda domnului Grecu. Știa chiar că deputatul nu eră rece față de căsătoria celor doi tineri. Cine va birui acum? Ei își spuneau părerile. Domnul Grecu va încercă întâi s'o convingă pe d-na Olimpia, cu blândețe așa cum e firea lui. D-na Olimpia nu va lăsa nimic din punctul ei de vedere. Fata suferă, se bolnăvește chiar. Dar pe urmă are să-i treacă. Doamna Olimpia va rămâneă biruitoare, și-l va aduce pe acel înalt dignitar dela tribunal. Înalt dignitar? Da, da, acela există, nici nu-i bătrân! Nu se știe cum se lășise vestea aceasta. Dar acum erau oameni cari se încercau să-l și descrie pe acel om închipuit.

În sânul societății românești erau câteva excepții cari bănuiau adevărul, îl spuneau, dar nu cutezau să-l creadă. Aceștia erau cari ridicau în răstimpuri câteun deget, șezând la mese, aplecându-se puțin la vecin.

Candidații din cancelaria domnului Grecu bănuiau de mult relația dintre d-na Olimpia și Ion Florea. Cameriera aceea care venia aproape în fiecare zi și-l chemă pe Florea, le agită sufletul în mod uimitor, și ei, după ce Florea se îndepărtă își aruncau priviri bănuitoare. Dar cuvintele cu cari i-a lăsat d-l Grecu, nu-i lăsau să creadă nimic. „D-l Florea e șeful dumneavoastră. Rog să-l considerați ca pe unul ce aparține familiei mele“. Așa le vorbise deputatul la despărțire. Ei își ziceau deci: „ca fiitor ginere vor trebui să aranjeze multe lucruri“. Totuși bănuiala îi rodea la inimă, îi intrigă, și ei multă vreme nu puteau lucra. Și involburarea din suflet le plăcea foarte mult.

Însă când Ion Florea dispărură, fără să-și iee cel puțin rămas bun dela ei, sufletele lor se cutremurără și ochii lor se limpeziră. Iar când domnul Grecu, sosind, îi concedie pe toți, ei ghiciră numai decăt că aici lucrurile s'au schimbat spre rău. Dar, afară de unul, toți părăsiră încă a doua zi orașul. Unii să-și vadă de alte cancelarii, alții să se pregătească la censură. Se depărtară nepăsători, liberi ca paserile cerului.

Însă unul dintre ei, simțind mulți bani în portofel, fiind mare chefliu, mai rămăsese câteva zile, până-și tocă paralele. Și el, zămbind șiret, spuse multe lucruri ciudate.

Acei cari bănuiau adevărul stătuseră la vreun pahar de vin cu tânărul acesta. Și ei își spuneau bănuelile lor și altora. Însă, cel puțin pe față, nime nu voiă să le dea crezământ. Numai când vestea aceasta nouă ajunsese la urechile femeilor, ele deveniră nespuse de nervoase. În sufletele lor erau aplicate să creadă tot. Fantazia lor aprinsă lucră uimitor, și femeile cu fețele îmbujorate se treziau în peripețiile unui întreg roman.

Celea mai multe din femei se prinseră de vestea aceasta ca de-o punte de salvare. Simțeau că dacă s'ar adevăra ar cădea tot nimbul de mărire din jurul acelei familii, pe care, neputând s'o ajungă, o invidiau și o urau.

Astfel în jumătatea întâi a lui August se adevăra și în sânul societății românești de aici eterna lașitate și prostie omenească de-a cercă să trăești, să-ți faci bucurii și dureri, să te înalți ori să te umilești, din vieața altora nu din vieața proprie.

Dar între păreții casei aceleia ei nu puteau ști ce se întâmplă.

Advocatul Grecu sosi încă în 2 August, seara. Dela gară veni cu Mărioara în trăsură închisă. Fata, delo primirea telegramii lui Ion Florea, suferea cumplit, și fierbințele nu o mai păreseau. Domnul Grecu stabilize ziua plecării numai pe 6 August, dar telegrama aceea îl îngrozi. Ca și Mărioara, el bănuia o nenorocire. Plecară deci în dimineața următoare. Drumul fu nespūs de lung și de chinuitor. El se aplecă mereu spre Mărioara, o mângăia. „Are să fie bine, dragă, îi zicea mereu, are să fie bine. Mamă-ta, desigur a făcut o prostie. Dar el e om cuminte. Să-l fi ofensat cât de mult, pentru tine va ști să ierte“.

Mărioara îl ascultă cu ochii măriți de suferință. Eră palidă, și, din când în când, trupul ei se înfioră. Sbuciumul săptămânilor din urmă o slăbise. Trupul ei eră înfrânt parcă de o povară nevăzută. Vasile Grecu o învăluia mereu să nu răcească, o îmbiă cu mănăcare, cu o băuturică. Dar fata clătină din cap. Nu-i trebuia nimic.

Când s'au coborât la gară eră așa de fără putere, încât trebuia să se razime de brațul tatălui său. Ajungând pe peron la locul unde se despărțise de Ion Florea, ochii ei se umeziră. Apoi sufletul i-l umplu spaima. Se temeă să meargă acasă. Ridică privirile rugătoare spre bătrânul, dar acela o țără înainte. Oftând adânc se așeză în trăsură, apoi inima ei se strânse, se adună, îi părea că se făcuse numai cât o nucă, și că încetă să mai bată. Dela sosirea acelei telegrami ea simți că tot viitorul ei e prăpădit. Nu știă prin ce anume, nu cuteză să se gândească să creadă că Ion Florea n'ar mai iubi-o. Nu credea că împotrivirea doamnei Olimpia ar putea să zădărnicească fericirea ei. Totuș, delo primirea acelei telegrami inima-i spuneă că fericirea ei e întunecată pentru totdeauna. Ca din izbiturile unui ciocan de oțel căzură cuvintele acelei telegrami în sufletul ei. Se simțea nenorocită. Dar, pentru ce? Apropiindu-se de casă simțea că se apropie de deslegarea acestui „pentru ce?“ Și simțea o

spaimă mai mare, decât în clipa când se convinsese de nenorocirea sa.

Pe scări trebuia s'o ajute cameriera. Domnișoara Grecu părea că nu mai știe umblă pe picioarele sale.

„Ah, doamnă, coconița e bolnavă rău“, zise cameriera înspăimântată, trecând în camera doamnei Olimpia.

Doamna Olimpia nu auzi duruitul trăsării, nu auzise cum s'au deschis pe rând ușile din casă. Doamna Olimpia ședeă nemișcată într'un fotoliu. Fața ei eră albă ca perețele și ochii ei erau sticloși. Ion Florea de două zile nu mai eră în oraș. Ii lăsase un bilețel în care îi scriă că el se duce în T. M. să-și ia censura, că-l avizase despre aceasta pe domnul Grecu. Nu cercă printr'un singur cuvânt să facă înțeleasă plecarea lui. Nici nu se scuză că pe Olimpia n'o avizase despre hotărârea lui. „Pe mine oricând mă vei putea înlanțui cu brațele tale dulci“ sfârșiă el. D-na Olimpia cetise cu mintea rătăcită de nenumărateori plicul acesta. Și se opriă mereu la cuvintele din urmă. Numai acestea îi luminău în întunerecul ce-o înfășură ca o manta groasă. Da, ea-l va putea oricând robi! Asta o simțea d-na Olimpia. Inșă când se gândiă că el nu-i acum aici, acum să-l poată îmbrățișă, să-l poată sărută, ca o volbură îi trecea desnădejdea prin suflet. lăsându-i în urmă o mânie cumplită. Mușcându-și buzele îl întrebă mereu, ca și când ar fi de față: „Pentru ce te-ai dus? Pentru ce ai fugit? Ți-a fost frică? Tu o iubești încă pe Mărioara?“ În clipele acestea îl ură de moarte. Să-i fi intrat în casă, când îl întrebă astfel, l-ar fi luat de spate și l-ar fi aruncat pe scări.

Dar, trecând prin micul prânzitor, intrând în camera ei de dormit, plăcerile gustate îi înviau, copleșindu-i sufletul. Il vedeă pe Ion Florea puternic, strălucitor de tinereță ca un zeu, își simțea mijlocul strâns, o ardeau pe trup sărutările lui, și ochii ei se umpleau de lacrimi. Iși ziceă, înduioșată, în astfel de clipe: „Poate e mai bine așa. O să frâng mai în grabă piedecile ce se pun în calea fericirii noastre“. Și simțea atunci o putere de neînvins într'ansa.

Alteori inșă chiar acestea amintiri îi deșteptău mânia în suflet. Ea se apropiă, pipăia, miroșiă perna pe care se odihnișe capul tânărului, nările ei se dilatau, dar văzând că n'are pe cine îmbrățișă, îi veniă să plece acum în urma lui, să-l afle — chiar dacă ar fi la capătul lumii. Pasiunea ei trezită îi biciuia cu furie sângele, îi aprindeă ochii verzi, și ea umblă gemând, ca o fiară rănită, prin casă.

Apoi deodată sângele-i îngheță în vine. In mintea ei se limpeziă un șir de litere distincte,

ca și când ar fi tipărite, mari, pe-o foaie albă de hârtie. Și ea cetea înghețată de spaimă.

„El vrea să te părăsească“.

Atunci se lăsă pe cel dintâi scaun, și rămâne nemișcată multă vreme. Târziu se ridică râzând, săltând prin casă: „Sunt nebună! El nu mă poate părăsi“.

Deschideă dulapul în care păstră ea ca pe-o moaște paltonul, care, cu o aripă înfășurase atunci seara, în bătaia vântului, genunchii lui Ion Florea. Il mângăia, îl sărută, îl strângea în brațe. Și repede îi veniau în minte, îi cântau în suflet, toate mângăerile lui Ion Florea.

„Am să isprăvesc repede cu aceștia, zicea, și el va veni în brațele mele“. De câteori își spune cuvintele acestea, ea gemea încet, gustând de-acum plăcerile revederii.

Chinurile ei însă erau cumplite. Somnul nu se mai apropiă de căpătâiul patului ei.

D-na Olimpia auzise cuvintele camerierei, înțelese că bărbatul său și fata au sosit, dar un restimp rămase liniștită. Sfârșitul frazei „coconița e bolnavă rău“ i se repetă mereu în minte, și când îi pricepă înțelesul, o bucurie adâncă îi umplu sufletul. Se ridică numai decât și intră la Mărioara.

Fata ședeă pe divan, cu fața înmormântată în palme. Olimpia se apropie, o îmbrățișază ușor și o sărută pe frunte.

„Dragă Maio, cât im pare de bine c'ai venit“, zise ea. Vocea doamnei Olimpia eră caldă, și fata avu o tresărire de bucurie. Eră

vocea doamnei Olimpia din zilele când la ei „eră sărbătoare în casă“. Ea își luă mâinile, și-i arătă mamei sale o față foarte palidă, cu umbre ușoare de ofilire. Sub ochii ei albaștri erau semicercuri adânci, viorii.

„Da, mamă, am venit“ răspunse ea ridicându-se și voind s'o îmbrățișeze. Dar se lăsă în grabă pe divan. Picioarele n'o ajutau.

„Vai, drăguță, tu ești chiar bolnavă“, începă Olimpia, voind s'o compătimizească. Dar toată infățișarea fetei îi umplea sufletul c'o bucurie nemărginită. Ea nu putea să-și ascundă bucuria. Și vocea ei eră plină, catifelată.

Doamna Olimpia șeză lângă ea, și începă îndată s'o întrebe o mulțime de nimicuri, despre conservator, despre profesori, despre succesele ei.

Fata abiă răspundeă din când în când, cu „da“, sau cu „nu“. Apropierea d-nei Olimpia nu-i făcea bine. În femeia care-l oprise pe Ion Florea să-i mai scrie, simțea un dușman ascuns. Simțea cum înghiață lângă mamă-sa.

„Tu suferi, dragă, trebuie să te odihnești“, zise în urmă doamna Olimpia ridicându-se.

„Da, mamă, aș vrea să mă odihnesc“, zise, aruncându-i o privire de mulțumită Mărioara.

Intră cameriera și doamna Olimpia eși. În camera ei o așteptă domnul Vasile Grecu. Când deschise ușa și-l zări, sufletul ei se umplu de greață. Ii pără că zărește un vierme. Ah! cât i se pără de respingător omul acesta!

(Va urmă).

Dări de seamă.

Marele lexicon Révai.

Acestui articol i-aș fi putut da și titlul: bani românești dați pentru minciuni, calomnii, ignoranță și prostire a Românilor. Căci ziarele noastre au arătat, cu amănunțite socoteli exacte cari aruncă o lumină întristătoare asupra lipsei noastre de conștiință și demnitate națională, că intelectualii români dintr'o singură parte a Ardealului aruncă câteva sute de mii de coroane pentru „marele lexicon Révai“, pornit cu așa de asurzitoare larmă și cu atât de bine chibzuit plan de desfacere a cărții. S'au tras toate concluziile dureroase, câte se cuprind într'o faptă ca aceasta. S'a constatat încă odată neîncrederea — lipsită de orice justificare — față de cultura noastră, și înclinarea spre una dintre cele mai puțin unitare și temcinice culturi, care este cea ungurească. În sfârșit s'a adevărit de nou că echilibrul nostru moral nu s'a fixat încă, ci oscilăm primejdios, aproape fatal de inconștient.

Dar ceea ce nu știu să se fi scos la iveală este valoarea părții care tratează despre noi, în lexiconul lui Révai. Pe când, după ce vor fi cunoscute lipsurile, greșelile, tendința răutăcioasă și de a bagateliza ce avem noi, rătăcirea celor cari sprijinesc și primesc în casa lor o operă atât de delestabilă — se va infieră cu îndoită asprime. Incerc, prin urmare, să fac eu bilanțul acestei părți, observând că scriu numai despre cele dintâi trei litere ale alfabetului.

Incep cu lista — necompletă! — a celor cari lipsesc din lexicon. Criteriu de a judecă importanța scriitorilor am luat — pe cei cari se află în volumele de până acum ale publicației (d. e. I. Ciocan, născut în 19 Februarie 1850). Așadar nu fac parte din scriitorii și figurile culturale și din istoria română: mitropolii Sava Brancovici și Atanasiu, episcopul Adamovici, familiile de voevozi Basarab și Cantemir, apoi Florian Aaron, I. Agârbiceanu, I. Adam, Gh. Adamescu, Adamachi, Aricescu, Aristia, D. Anghel, I. Al. Brătescu Voinești, I. A. Basarabescu, Gh. Baronzi, Bibicescu,

C. Bălăcescu, Bălăceanu, N. Bațaria, S. L. Bodnărescu, N. Beldiceanu, V. Braniște, Z. Boiu, V. Gr. Borgovanu, P. Cosma, Gh. Crețianu, Cămpineanu, Cloșca, Dimitrie Cantemir, I. Ciocărlan, Al. Ciura, O. Carp, P. Cerna, Candrea, I. Catina, A. C. Cuza, Carada și alții. La întimpinarea, că unii dintre scriitorii înșirați aici ar fi prea tineri, răspund că dintre autorii unguri aflăm nu numai pe Ady Endre, ci și pe — Balázs Béla!

Dar apoi cei de cari se face amintire în lexiconul Révai! Înșir una după alta numai câteva exemple, ca să se vadă limpede conștiențiozitatea și orientarea colaboratorului „român“, precum și mentalitatea lui viciată de concepțiile bolnave despre naționalitate, la modă azi în Ungaria.

D-na Agata Bărsescu-Radovici este — „o tragediană germană, româncă după naștere“.

Nicolae Bălcescu, ale cărui opere nu sunt apreciate, și care a scris că pentru Români salvarea este numai „unirea într'o singură nație, unire la care (Românii) sunt meniți prin naționalitate, prin aceeași limbă, religie, obiceiuri, sentimente, prin poziția geografică, prin trecutul lor și, în sfârșit, prin nevoia de a se păstra și de a se mântui“, — acest Bălcescu, prototipul iubirii de neam și de patrie, apare după lexiconul Révai ca un moderat de astăzi, a cărui grijă și țintă supremă ar fi fost realizarea înfrățirii româno-maghiare! Mă mir cum a scăpat de ponosul acesta bietul Cezar Boliac, care a fost cu mult mai șgomotos în exprimarea simpatiei față de Unguri, simpatie care a durat până când s'au dat pe față adevăratele scurpuri ale insurgenților unguri din 48. Boliac încalțe îi da înainte (în „Espatriatul“) cu „eroii frați maghiari, pătrunși de dulcele simțământ al libertății“, cu „generoșii frați“, al căror Bem este „marele geniu al rebelului, apărător al dreptății și al fericirii omenești, — arhanghelul libertății!“ Păcat că asupra lui Boliac nu se va revărsa larg râul recunoștinții compatrioților noștri...

Celebra poezie „anul 1840“ al lui Alexandrescu, din care știe și elevii din gimnaziile de rost măcar strofa primă:

Să stăpânim durerea, care pe om supune,
Să așteptăm în pace al soartei ajutor,
Căci cine știe oare, și cine îmi va spune,
Ce-o să aducă ziua și anul viitor?..

sau pe aceste trei versuri amare:

Ce-i pasă bieteii turme, în veci nenorocită,
Să știe de ce mână va fi măcelărită,
Și dacă are unul sau mulți apăsători?..

poezia aceasta cunoscută de toți cărturarilor români cu pretenții culturale cât de modeste, ci-că ar fi — „piesă de teatru“.

„Propășirea“, revista care a descoperit talentele lui Bălcescu, Ion Ghica și I. Ionescu — economistul — este „Progresul“. Inșăși înființarea publicației este arătată fals.

Simion Bărnuțiu a fost „profesor și agitator“, („tanár és izgató“. Nu putem admite greșală de

tipar pentru „igazgató“, de vreme ce Bărnuțiu n'a fost director niciodată, și deoarece este dată nota caracteristică a Lexiconului față de noi). Chiar și faimosul discurs de pe „Câmpia Libertății“, rostit în 3/15 Maiu 1848, este pus la 16 Septemvrie! Privitor la data nașterii și a morții lui Bărnuțiu, d-l N. Iorga ne dă: 21 Iulie (Lexiconul: 1 Aug.) 1808—1865 (Lexiconul: 1864).

Despre Gheorghe Barițiu ni se spune, că și-ar fi urmat studiile și la Brașov, pe când de fapt el în Brașov a fost dascăl. Iar cea dintâi foaie a ardelenilor n'a fost „Gazeta de Transilvania“ (1838), ci „Foaia Duminecii“ (1837). — „Foaia pentru minte, inimă și literatură“ de mai târziu.

Vasile Conta, filozoful care și-a infipt numele în șirul marilor cugetători din Apus, s'ar fi distins prin stăruința de a se tipări manualele de școală „nu numai cu litere cirilice“!

Despre T. Cipariu se dau 15 șire de colonetă, scandalos de goale de orice cuprins. Nu i se înșiră — cum se face de obicei — nici măcar operele mai însemnate, ci doar se constată, că erudiții filolog a publicat mai cu seamă în — „anualele“ gimnaziului din Blaj și în „Foaia pentru minte“!...

Ce să zicem însă despre greșelile cari privesc pe V. Alecsandri? Las' că după informațiile mai recente — dar destul de vechi ca să se fi putut utiliza de istoricul literar român al Lexiconului, — poetul dela Mircești s'a născut în 14 Iunie 1819, nu 1821. Următoarea propoziție însă este greșită în fiecare aserțiune a ei: „În Iași, Alecsandri a întemeiat, cu T. L. Maiorescu și Negruzzi (care?), în 1864, societatea „Junimea“ și foaia ei „Convorbiri Literare“, în 1867 au înființat „Academia de științe din București“. (Și, totuși, Lexiconul însuși spune în vol. I, p. 231, că „Academia Română“ există din 1866. Despre această importantă instituție a noastră se scriu — șapte rânduri scurte!).

Gh. Coșbuc e arătat — în nouă din cele unsprezece șire despre el — ca traducător din feliurite limbi străine, a cărui operă originală o pot însă cunoaște și Ungurii din volumul de traducere al lui Révai (altul, nu editorul Lexiconului!) și din prefața lui — Alexics.

Puternica personalitate a lui I. L. Caragiale, „cel mai talentat scriitor român de comedii“, este desfigurată în câteva frăzuțe stoarse, din cari aflăm că „Făclia de Paști“ a tradus-o în ungurește Dr. Jancsó Benedek, iar „Năpasta“ s'a jucat, sub numele de „Anca“, la teatrul popular din Pesta, în traducerea lui — Alexics.

Cine să fie domnul ăsta, care se imbulzește în — călcăiul marilor noștri scriitori? Deschid vol. I. al Lexiconului, p. 335, col. II., și cetesc: „Alexics (Alexi) György, filolog maghiar-român, docent privat la Universitate, profesorul Academiei comerciale orientale din Budapesta, născut în 14 Septemvrie 1864 în Arad... A scris numeroase articole... Operele lui independente sunt... Redactează ziarul „Popărul“... Colaboratorul acestui Lexicon“...

Întorc repede filele, și caut în indicele colaboratorilor să mai aflu vr'un scriitor „maghiar-român“? Nime! Prin urmare d-l Alexics este fecundul părinte al inor-

manului de greșeli, de interpretări false ale rostului vieții și activității atâtor scriitori români, precum și desfidătoarea mărire culturală, care își poate permite să ignoreze pe un A. C. Cuza, Brătescu-Voinești și D. Anghel. Mărturisesc că în fața d-lui Alexics suntem desarmați, și abia îndrăznim să-i întregim șirul operelor „de sine stătătoare” cu una pe care a uitat-o (sau, din modestie, ca să nu aibă și d-sa tocmai cincisprezece șire, ca celalalt filolog mare, care a fost numai „român”, T. Cipariu, a retăcut-o): Scrisoare lui Björnson.

Prin urmare caut alte domenii științifice, căci ale „limbii și literaturii române” sunt — după cât s'a văzut până aici — prea ingrate. Poate geografia. Iată: Bucureștii, capitala României, așezat pe malurile Dâmboviței „care seacă vara”. Are și bulevarde „luminate cu electricitate”. În București locuiesc 30 000 de Unguri, și, între alte așezăminte, sunt școli ungurești cu 2000 de elevi și o asociație maghiară. Capitala română a serbat jubileul de 40 ani de domnie a Regelui Carol, aranjând o expoziție!... (Despre București este o coloană și câteva rânduri, despre Belgradul Serbiei aproape cinci coloane).

Scârbit, vreau să aflu ce se scrie despre frații noștri din Macedonia, despre Armâni. Pe lângă interesul umoristic are și un interes de actualitate. Ei Armânii — sunt cu Sava Brancovici și cu Ghedeon Nichitici: lipesc din Lexiconul Révai.

Trec la istoria românească: în Ardeal ar fi ceva — în volumele de până acum — despre Sever Axente, — „unul dintre conducătorii mișcărilor naționaliste valahe ale anilor 1848/9, născut la 1820 în Frăua, mort în 13 August 1906 în Brașov... În April 1848 este oratorul cel mai incendiar (legvêresebbszájú) al adunării naționale valahe... Adunătura valahă ațâțată o numeă legiunea sa... Cu honvezii nu a îndrăznit să se ciocnească în luptă fățișă, dar a fost cu atât mai neîndurat cu Ungurii neapărați și fără arme, risipiți prin orașe și prin sate... Hoardele lui Axente“...

Din istoria principatelor române, domniile lui Aron Vodă și ale Dăneștilor se amintesc numai intru cât au avut vreo relație cu Ungurii, cu Ardealul, și se dau numai bibliografii străine. Vieța lui Alexandru Ioan I. Cuza este istorisită „după săritura calului”, iar caracteristica lui ar fi fost „aplicările absolutiste“...

Să nu mai pomenesc și amănuntele de sine înțelese, că în loc de Cuza se scrie la Lexicon Cusa, că Neamțu e Neamcu, că *u* dela finea numelor Cogălniceanu și Dulfu de multeori lipsește, și alte nimicuri de soiul acesta, — căci batjocorirea numelor și a ortografiei noastre este efluxul natural al neștiinței și al spiritului șoven, care prezidează la redactarea acestui Lexicon.

Aceasta este cartea, din care o seamă de cărturari români voesc să-și câștige cunoștințele enciclopedice: plină, în partea ei care se referă la noi, de erori ce nu se pot ierta, gemând de insulte la adresa tre-

cutului și prezentului românesc, cu lacune provenind din cea mai vinovată nepăsare sau din ignoranța cea mai desăvârșită, și — în sfârșit — imbibată de expresă tendință continuă de a cucei suflete noi pentru cultura ungurească. Cine poate să garanteze că celelalte articolașe ale Lexiconului Révai, nu sunt tot atât de superficiale și de păcătoase, dat fiind caracterul de speculă și de șovinism al publicației? Astfel că, după pagubele bănești, ne vom trezi odată cu pierderile morale, neasemănat mai mari, dacă nu vom izgoni din casele noastre opera aceasta distructivă.

* Dan Spătaru.

N. Bănescu, *Un poème grec vulgaire relatif à Pierre le Briteux de Valachie*. Bucarest, F. Göbl fils. 1912, 1 broșură în 8° de 29 pag.

În veacul al XVI-lea, un poet grec, George Stolianul, care trecea drept cel mai bun poet al vremii sale — *ἄριστος ποιητής* — părere de altmintrelea neîndreptățită, a scris un poem în onoarea vestitului Șaitanoglu, Mihail Cantacuzino.

În el se vorbește mult de Petru Schiopul, fiul lui Mircea Ciobanul (1545—1554 și 1558—1559) și al Chiajnei, fiica lui Petru Rareș

Poemul acesta, deși cunoscut de mult, rămăsese tutuș nepublicat. După o copie a originalului, A. N. Bănescu îl editează pentru întâia oară, publicându-l în întregime și însoțindu-l de o amănunțită introducere, unde ni se arată atât importanța lui istorică pentru Români cât și cea filologică. Din poemul grecului, d-l Bănescu crede a descoperi, pe tatăl Șaitanoglului, în Dimitrie și nu în Mihail Cantacuzino, cum s'a crezut până acum. Mai mult, d-sa căută a identifica pe — acest străbun al Cantacuzinilor cu Dimitrie Cantacuzino mort în Italia și îngropat în Pisa. Întrucât părerea sa e sau nu întemeiată nu putem afirma.

Deși publicația e făcută după toate regulile obișnuite în astfel de împrejurări, sunt totuș de făcut și următoarele observațiuni:

Mai întâiu, odată publicat textul, trebuia însoțit de o traducere:

Cu toate, că editarea poemului se adresează numai specialiștilor, o carte e cu atât mai bună cu cât o poate folosi un număr cât mai mare de cetitori.

O reproducere litografică, măcar a unei pagini din manuscris n'ar fi stricat, atât ca curiozitate, cât și pentru a se vedea greutățile descifrării.

Pentru Mircea Ciobanul eră bine să se dea anii de domnie. Nu mai puțin, un Român eră de dorit să nu întrebuițeze cuvântul de Valachia, căci ce se îngăduie, ușor de înțeles unui străin, e bine să înlăture un Român. Țările ca și popoarele se numesc cu numele pe care și le dau ele și nu cu acelea cu care le numesc străinii.

Negreșit aceste sunt mici scăpări din vedere, cari sub nici un motiv, nu micșorează valoarea cărții.

V. Mihăilescu.

Cronici.

Politică.

Războiul din Balcani.

În momentul când scriem aceste rânduri soarta războiului din Balcani nu e încă hotărâtă. Oricare ar fi, însă, sfârșitul lui, pentru noi Românii este de o importanță istorică și trebuie să ne dăm bine seama de urmările ce le poate avea în viitorul apropiat. O atitudine a poporului românesc față de deslegarea chestiunii orientale și a perturbației teritoriale din Balcani nu poate fi indiferentă la conferința puterilor europene, chemate să ratifice condițiile păcii. Vorbim de o atitudine a poporului românesc, deoarece interesele neamului nostru întreg sunt aceleași în Orient, deși suntem împărțiți sub diferite stăpâniri politice. Acțiunea noastră va trebui să fie determinată de conștiința unității noastre etnice, care ne impune o singură voință și ne îndrumă spre aceeași țintă. De bună voie nu putem fi unealta oarbă în mâna nici unei puteri și nu ne putem da consimțământul la nici o soluție adusă fără știrea și voința noastră. Chemarea de a impune, la timp, voința noastră pentru o deslegare favorabilă nouă a chestiunii balcanice o are România. Rolul nostru e numai să o sprijinim în toate. Tot ea va purta și răspunderea, dacă va lăsa să ne cutropească valorile de interese ale altor neamuri, cari veghiază cu mai multă însuflețire și cu mai mare trezvie la întruparea idealurilor lor naționale.

Ca să putem judecă liniștit și real desfășurarea evenimentelor, trebuie să cunoaștem exact conflictele de interese ale puterilor europene în jurul chestiunii Orientului și să fim în clar cu probabilitățile eventualelor soluții. Cunoscându-le pe acestea, vom putea afla mai ușor calea faptelor.

Chestiunea Orientului e discutată și frământată de veacuri de cătră politica internațională a statelor europene. Ea este una dintre problemele cele mai încurcate ale diplomației și cu greu se va rezolva pe placul tuturor. Întrebarea e: cine să stăpânească cele două peninsule, cari sunt puntea de trecere între Europa și Asia și pe cari le încopie cetatea Constantinopol, atât de importantă din punct de vedere economic și strategic? Care dintre statele bătrânei Europe să fie moștenitoarea Bizanțului? Iată problema cea grea!

Cea mai veche și cea mai îndărătnică pretendentă la scaunul împăraților bizantini e Rusia. Ea și-a măsurat mai de multeori puterile cu Turcii, fiii ei au vărsat, în vremea din urmă, cel mai mult sânge pentru înfrângerea și alungarea barbarei Semilunii din Europa. Rusia a știut înfrumuseța aceste tendințe de cucerire a Cornului de aur cu lozince ademenitoare; ea pretindea, că luptă în numele creștinismului, că vrea să înfigă din nou crucea pe turnurile sfintei Sofii. În realitate Cornul de aur pentru ea înseamnă un Corn al belșugului, intrucât prin Dardanele e sin-

gura cale pe unde Rusia poate ieși la largul mării. Prin Dardanele duce drumul spre Marea-mediterană și spre Orient și deci spre înflorirea economică a Rusiei. Și dacă nu avea în față pe Anglia, marea ei rivală, poate că de mult și-ar fi realizat acest vis. Au fost momente, când tendința de expansiune a colosului moscovit s'a îndreptat și spre alte părți. Cea mai nouă încercare a Rușilor a fost să iasă în Oceanul Pacific prin Mandjuria, unde își întemeiaseră portul Vladivostoc, ceea ce înseamnă stăpânitoarea Ostului. Dar Japonezii le-au tăiat calea. În timpul din urmă și-au îndreptat atenția spre golful persic. Au căutat să-și câștige o influință asupra Persiei, luând (la 1900) garanție pentru un împrumut de 22 $\frac{1}{2}$ milioane ruble, în schimbul cărora Rusia încasă taxele vamale ale Persiei, asigurând mărfurilor rusești scutirea de vamă. Aici a intimpinat iarăș opoziția Angliei, care a silit-o să incheie (la 1907) un tratat prin care Persia se împărțea în trei zone. Dintre aceste numai zona nordică a fost cedată influenței rusești. Rușii, în tot timpul acestor eforturi de a ieși la mare — marea baltică îngheață iarna și deci nu e aptă pentru o circulație permanentă — n'au uitat Dardanelele. Au lucrat cu o stăruință de admirat pentru a câștiga pe partea lor măruntele state balcanice, cari au fost anume create de diplomația europeană, ca să le taie drumul spre Marea-mediterană. Numai România s'a apropiat de dușmanii ei. Nici nu putea face altfel, fiindcă, după cum vom vede, primejdia cea mai mare pentru existența ei e pravoslavnică cnută. Rusia este cu certitudine și autoarea actualului războiu, care oricum s'ar sfârși pentru ea înseamnă un succes, intrucât a reușit să înșghebeze alianța de arme a statelor balcanice. În caz de învingere a acestora, Rusia desigur își va ști asigură libera trecere prin Dardanele, poate chiar și cu armele. Și e întrebare, dacă și după înțelegerea recentă a Rusiei cu Anglia dela Balmoral, îi va mai face Anglia greutate. Anglia până acum a avut mai mult interese negative pentru susținerea dominațiunii turcești în Europa. Ea a sprijinit pe Turci de câte ori le-au sunat ceasul morții, dar nu i-a ajutat niciodată să trăiască. După războiul din Crimeea, ea a impus Rusiei prin pacea dela Paris, 1856, să nu mai țină flotă în Marea-mediterană. De acestea cătușe Rusia a scăpat numai în cursul războiului franco-german, fără a-și putea dobândi ieșirea din Marea-neagră. Anglia s'a amestecat și în războiul din 1877/78, cerând revizuirea păcii preliminare dela San-Stefano; iar când Rușii, învingători cu ajutorul armatei românești, amenințau cucerirea Turciei europene, flota engleză a apărut în Marea-egheică, mântuind din nou pe „omul bolnav”. Dar ce interese are Anglia să apere Turcia? Răspunsul cere o reprivire istorică mai lungă, pe care nu o putem face. Vom spune, însă, esența acestor interese: e dominațiunea comerțului pe Marea-mediterană și spre Orient.

Angliei nu-i place să aibă concurenți și întrucât a putut întotdeauna i-a înfrânt. A reușit să stăpânească comerțul lumii pe Oceanul-Atlantic; când s'a deschis de către Francezi (1869) canalul de Suez, împotriva căruia a luptat stăpâna mării așa de mult, a căutat să-și asigure dominațiunea și aici, prefăcând Marea-mediterană într'un lac anglo-francez. Interesele ei din Indii îi dictau această procedură. Și dacă nu a putut pune mâna ea pe Constantinopol, cheia Orientului, nu a permis nici altei puteri, mai ales Rusiei, care o amenință cu o concurență strașnică în Orient atât pe mare cât și pe uscat. În timpul din urmă dominațiunea Angliei a slăbit simțitor, dovadă că își calcă pe inimă și începe să se împace și ea cu ideea alianțelor. În vremea din urmă s'au întărit și alte state: Franța, Italia, Austro-Ungaria și mai ales Germania. Toate încep să-i facă concurență. Mai ales cu cea din urmă s'a îndușmănit la cuțite, fiind cea mai serioasă rivală. Prin linia ferată a Bagdadului, făcută cu ajutorul capitalului german, Germania ținteste să facă drum comerțului din Orient spre Europa centrală, contrabalansând comerțul prin canalul de Suez. Germania a știut să-și asigure nu numai o puternică influință economică în Turcia, ci a reușit să câștige și încrederea ei. Oșterii germani, în frunte cu generalul de Goltz, au modernizat armata turcească atât de mult laudată. Germania a reușit să înlăture din Turcia și pe dușmana ei Franța, care într'o vreme a dat mare sprijin guvernelor otomane pentru a întări imperiul economic și cultural. Franța a înființat școale, biserici, spitale și a isbutit să răspândească cunoștința limbii franceze între Turci. Chiar și reformarea armatei turcești s'a început mai întâi după modelul celei franceze. Astăzi Franța are numai legături economice cu Inalta Poartă, întrucât capitaliștii republicei au patru miliarde plasate la Turci. Asta explică îndeajuns și intervenția stăruitoare a Franței pentru menținerea așa numitului status-quo. Deși Franța, în vremea din urmă, se ocupă serios cu Marocul, totuși, în cazul unei deslegări a chestiunii orientale, va căuta să secere roadele muncii sale. — Italia încă s'a sbatut să-și întărească poziția de putere maritimă. Înțelegerile Angliei cu Franța în ce privește stăpânirea Mării-mediterane au silit-o să intre în alianță cu Germania și cu Austro-Ungaria, evitând, însă, în totdeauna un conflict fățiș cu Anglia, de care își temeă coastele descoperite. Alianța nu eră, însă, firească, deoarece aveă o mulțime de conflicte de interese cu Austria în Marea-Adriatică și aveă și revendicări teritoriale. Nu puteă uită Trientul și visă la Triest. A rămas în tripla alianță, dar cât a putut a împiedecat operațiunile de cucerire ale Austriei în Balcani. — Austro-Ungaria, care ne interesează pe noi de aproape, n'a abzis de ambiția ei de mare putere cuceritoare nici după Königgrätz (1866), unde a îngenunchiat-o Prusia. Cu ocazia războiului franco-german, poate ar mai fi avut posibilitatea de a-și menține poziția de prima putere în Europa centrală, dar n'a îndrăznit să-și ridice armele împotriva Prusiei. Sfârșitul acestui războiu i-a închis pentru totdeauna

expansiunea spre Apus. Conteul Andrassy a și încheiat alianța cu Germania lui Bismarck, văzând împede că viitorul Austriei e în Orient, în Balcani. Și e meritul lui Andrassy că a știut cărmui cu atâta istețime politica monarhiei în Balcani, încât prințul Gorciacov a găsit de cuviință să cadă de acord cu dânsul în ce privește eventuala împărțire a Turciei. Atunci și-a formulat monarhia habsburgică dreptul de posesiune asupra Bosniei și Herțegovinei, cari îi întăreau stăpânirea asupra Dalmației. În pacea dela San-Ștefano, Rușii însă n'au mai vrut să știe de înțelegerea făcută cu Austria. De aceea Andrassy a protestat împotriva păcii și a sprijinit pe Anglia ca să o supună revizuirii congresului din Berlin. În acest congres Austria a primit mandatul de a ocupa Bosnia și Herțegovina. Acesta a fost primul pas al Habsburgilor spre Balcani, țintind cucerirea Salonicului și prin urmare dobândirea unui nou port în Marea-egeică. Politica Austriei în Orient sprijinită de Germania a și avut succese: A anexat Bosnia și Herțegovina și a obținut dela Turcia permisiunea de a clădi o cale ferată prin sandjaclul Novibazar, care e menită să lege Saraievo de Salonic peste Mitrovița. Nici Anglia, nici Franța, de Rusia și de statele balcanice nici nu mai vorbim, n'au văzut cu ochi buni tendințele de expansiune ale Austriei. Cu toate aceste importanța și autoritatea ei în Balcani a fost întotdeauna recunoscută. Lupta cea mai mare a avut-o, cu Rusia, dar mai mult pe ascuns, decât pe față. Diplomația europeană pentru a împiedeca pe Ruși de a ajunge stăpânii Bosforului, i-au pus în cale mai multe state mărunte. Mai întâi pe România, apoi pe Serbia și Bulgaria. România, îndată după răpirea Basarabiei, a fost în clar la ce se poate aștepta dela Ruși și unde trebuie să-și caute aliații. Bulgaria și Serbia de asemenea au stat la început sub influința Austriei. Și Rusia prin agenții ei a trebuit să recurgă la crime politice, ca să o înfrângă. În Bulgaria a trebuit să cadă și să moară Stambulov, dușmanul Rușilor. Îndată după asasinarea lui, Țarul Rusiei a fost nașul nou născutului prinț bulgar. În Serbia partidul filorusesc a asasinat pe regele Alexandru și pe soția acestuia Draga Mașina, stărpind influința austriacă. Ca să nu rămână nici urmă de această influință, acum de curând, cetățenii, cari prăznuiau învingerile armatei sârbești pe câmpul de luptă au dărâmat și casa în care a locuit prințul Eugen de Savoya în Belgrad. Montenegriinii s'au atașat și mai mult de Ruși.

Diplomația rusească a triumfat deci nu numai asupra celei austriace ci asupra întregii diplomații europene, intervenind și un nou factor de cea mai mare importanță. Popoarele balcanice, cari erau sub tutela puterilor mari, din figuri moarte de șah s'au transformat, ca prin minune, în popoare conștii de sine, cari astăzi își au idealurile lor naționale. Prin vitejia lor au uimit pe toți și dacă zeul Marte le va proteja până la sfârșit, vor și izbuti să se întărească și să-și întrezeze idealurile, zădărniciind toate planurile diplomaților. Întărirea lor înseamnă, însă, și întărirea Rusiei în Balcani, pe care ele s'au sprijinit și se vor

sprijini și în viitor. Nu numai interesele, ci și mirajul panslavismului și pravoslavnică ortodoxie le va apropia de atotputernicul Țar.

Dar chestiunea Orientului, care în fond, după cum vedem, nu e decât o problemă economică, s'a complicat în cursul timpului cu multe altele. Pe lângă ideea națională, care dă atâta putere morală armatelor aliate, cea mai importantă și mai largă e lupta de rase. Războiul din Balcani e numai un preludiv, o fază a luptei dintre rasa germană cu cea slavă sau, dacă vreți termeni mai mondiali, a luptei dintre Apus și Răsărit, dintre progres și reacțiune, dintre civilizație și barbarie.

În acest războiu de rase Rusia duce ofensiva cu mulți sorți de izbândă. Visul ei de a întruni pe toți Slavii într'o singură împărăție trezește echouri de simpatie chiar și în Monarchia noastră. Slăbirea Turciei sau eventuala ei moarte pentru imperiul habsburgic e o prevestire dintre cele mai triste. Când Rusia se va simți destul de tare în Balcani, nu se va sfii să urmeze prorocirea generalului rus Fadeiev, care spunea că drumul Rușilor spre Constantinopol trece prin Viena. Și Muscalii au răbdare și știu cum au să-și intruzeze visurile.

Spectrul unirii tuturor Slavilor, în mijlocul cărora destinul istoriei a aruncat două popoare, pe Români și pe Unguri, cari sunt amenințate să fie cutropite, a creat dubla-alianță dintre monarchia Habsburgică și Germania, precum și vestitul Drang nach Osten. Aceste puteri sunt singurile cari stau în calea aspirațiilor rusești; în primul rând Austro-Ungaria.

E clar pentru oricine că existența monarchiei habsburgice e deci o chestiune de viață și pentru neamul nostru. Acest pericol al Slavismului explică pe deplin și atașarea României de Tripla-Alianță, precum și tradiția politicii noastre de a ține morțiș la Viena, împotriva tuturor nedreptăților ce ne-a făcut, aruncându-ne pradă Ungurilor în epoca dualismului. Dar păcatul Austriei nu e numai acesta, ci sunt multe altele. Diplomația ei trufașă și cam mediocră n'a știut să câștige popoarele din Balcani. Le-a jicnit mereu, sămănând ură în loc de dragoste. Nu le-a știut menaja și nu le-a știut legă de sfera ei de interese. Aceste greșeli se răsună acum și, fără să fim profeti, ne temem că într'un viitor, pe care poate nu-l vom ajunge noi, se vor răzbună și mai amar, dacă monarchia nu va fi în stare să opună la vreme destulă forță și dacă nu-și va schimba politica față de popoarele balcanice.

Și acum putem să tragem concluziile.

Oricum s'ar sfârși războiul din Balcani, fie cu învingerea Turcilor, fie invers, chestiunea Orientului nu mai poate fi ferecată în cătușele așa numitului status-quo. În caz, când vor învinge Turcii, ceea ce după știrile de până acum nu e tocmai probabil, chestiunea se va rezolvă mai ușor, întrucât puterile mari vor avea mai multă libertate de a se înțelege cum să împartă Turcia. Căci ea chiar când ar învinge, nu mai poate da nici o garanție că va reuși să facă ordine în Balcani. Că împărțirea se va putea face fără conflicte de arme, e

o întrebare la care e greu a da un răspuns hotărât. În acest prim caz, însă, e cert că slavismul va suferi, iar monarchiei noastre i se va da un rol și mai important în Balcani.

Dacă vor învinge popoarele aliate, atunci o rezolvare a chestiunii Orientului fără un războiu european sau, în cazul cel mai bun, fără o luptă între Rusia și Austria, e aproape cu neputință. Dacă Austria se va învoi ca statele din Balcani să împartă Turcia, fie și până la Adrianopol, făcându-se stăpâne pe țărmul Mării-egice și pe Salonic, atunci își va închide singură și poate pentru totdeauna drumul spre Orient, inaugurat de politica lui Andrassy. Căderea și dărăburirea falnică Austriei va fi pe urmă numai o chestiune de timp. Consecințele acestei distrămări pentru neamul nostru e de prisos să le mai accentuăm. Vom fi incunjuțați de o mare slavică de sute de milioane; un picur de apă într'un Ocean. Și nu ne poate mângăia nici ademenitoarea promisiune a Rusiei, că ființa noastră etnică va alcătui o singură țară, fiindcă cunoaștem omenia rusească. Nu ne încântă nici prorociile celor ce speră că nu mai poate întârziă nici în Rusia căderea autocrației și triumful ideilor de libertate, din cari va răsări și în colosul rusec conștiința națională a popoarelor ce o alcătuiesc.

Atitudinea României față de războiul din Balcani nu poate fi deci alta, decât cea de a împiedeca cu orice preț întărirea slavismului. Actualul prim-ministru, d-l Titu Maiorescu, încă în 1876 scria în „Deutsche Revue“ un articol, în care spunea că principatele române nu se pot alia cu Rusia, ci cu acele puteri europene a căror interese permit desvoltarea și întărirea poporului românesc la gurile Dunării. Acele puteri nu erau altele decât Germania și Austria. Profundul cugetător de origine ardeleană a prevăzut din tinerețe că soarta neamului nostru e legată de statele ce stau în calea Slavilor. Acum la bătrânețe, ca sfetnic al înțeleptului Rege Carol, a ajuns să cărmuiască destinele României tocmai în aceste momente istorice. Și avem deplină încredere în mintea lui luminată și bogată în experiențe. Suntem convinși, că va ști apăra viitorul Românismului.

Noi, aici sub stăpânirea habsburgică, va trebui să sprijinim cu trupurile și sufletele noastre, cu jertfe de sânge și de bani, lupta României împotriva slavismului. Vedem, că Slavii din monarchie au și început să deie semne de viață. Nu putem stă nici noi cu mâinile în sân. Trebuie să arătăm și noi, că suntem aici. Somnolența și desinteresarea noastră e un semn de inconștiență și de lipsă de energie. Trebuie să-i dovedim Vienei, că autonomia noastră națională în cadrele monarchiei este o necesitate pentru înșasă existența ei. Guvernele ungurești vor recunoaște și ele, de voie de nevoie, că interesele Românilor și Ungurilor sunt aceleași și că existența amândouor popoare e amenințată de aceeaș primejdie. De aceea în loc să ne asuprească prin politica lor neghioabă, vor trebui să ne dea libertatea spre o înaintare și întărire națională. Și vor fi siliți să o facă!

Ca să fim, însă, la postul datoriei, la care ne chiamă

însaș vieța ființei noastre etnice, se cere să fim conștii de faptele ce trebuie să le săvârșim.

Să nădăjduim, că și îndrumătorii politiceii noastre își vor face la vreme datoria.

Sibiu, 29 Octomvrie n. 1912.

Ion Brad.

Istorie.

Tratatul de pace dintre Italia și Turcia.

Prin tratatul de pace, încheiat între Italia și Turcia, în 18 Octomvrie a. c. la Lausanne, imperiul ottoman pierde Tripolitania și Cyrenaica, două provincii din nordul Africei, ambele de o deosebită importanță pentru comerțul mării mediterane, pe care până acum îl stăpâneau Franța și Anglia. Prin aceste două provincii, Italia intră în șirul țărilor cu colonii și își întărește situația în cărmuirea politiceii europene. Această cucerire noi nu o putem privi decât cu bucurie, deoarece, pe lângă simpatia legăturii de sânge, interesele Italiei coincid cu ale noastre. Ca signatară a triplei alianțe, întărirea ei înseamnă o slăbire a Rusiei și Angliei, cele două mari rivale din Orient, de a cărui soartă e legată și a noastră. Se știe că Italia a intrat în tripla alianță, când Anglia a ocupat militărește Egiptul, iar Franța Tunisul (1882). Bismarck, întemeietorul triplei alianțe, a primit-o cu bucurie, dar i-a atras atenția că drumul din Roma la Berlin trece prin Viena. Deși există un conflict de interese în Marea-Adriatică și în Balcani între Italia și Austro-Ungaria, totuș, cu oarecari sforțări, s'a menținut alianța. Dușmanii Germaniei, mai ales Franța, a făcut, însă, tot posibilul ca să o rupă de tripla alianță și să o câștige pe partea lor. La 1900, Franța a încheiat cu Italia un tractat (care s'a comunicat Germaniei și Austriei numai în 1902) prin care își sprijineau reciproc interesele, ale Franței în Marocco, iar ale Italiei în Tripolitania. Prin tratatul din 8 Aprilie 1904, încheiat între Anglia și Franța, aceste două puteri, cari considerau Marea-mediterană ca un lac anglo-francez, s'au înțeles ca Egiptul să fie al Angliei, iar Marocco al Franței, și ca să nu supere interesele Italiei îi puneau din nou în vedere Tripolitania. Revoluția din Turcia și anexarea Bosniei au încordat și mai mult relațiile dintre Italia și Austria. În toamna anului 1911, Italia se și hotărăște, fără a se înțelege prealabil cu aliatele, să înceapă războiul cu Turcia pentru Tripolitania. Credința că tripla alianță s'a sfârșit eră generală. Dar în cursul războiului aliatele, mai ales Austria, — după ce a dobândit și asigurarea din partea Italiei că nu țintește la cuceriri de teritorii în Balcani, — s'au nizuț să localizeze războiul, netulburându-o în străduințele ei de a-și crea o situație independentă în Marea-mediterană. Nu a făcut tot așa Franța și Anglia. Spre marea surprindere a Italiei, Anglia a cerut Turciei învoirea ca să anexeze Egiptului provincia Cyrenaica cu importantul port Solum, iar Franța s'a grăbit să ocupe și să anexeze Tunisului teritorii învecinate. Italia în cursul acestui

războiu a avut deci un bun prilej, ca să se convingă cari puteri îi sunt adevăratele prietene. De aceea, îndată după încheierea tratatului dela Lausanne, a primit cu multă prietinie pe ministrul de externe al Austriei, pe contele Berchthold și s'a învoit să reînvoiască tratatul triplei alianțe, care expiră în 1913. Pacea dintre Italia și Turcia a fost determinată de izbucnirea războiului din Balcani. Prin acest războiu tripla alianță e pusă la o nouă încercare. Desfășurarea evenimentelor va hotări dacă această alianță se va menține și consolida și în fața situației de o importanță istorică din Balcani. Italia a secerat roadele acestei situații. E întrebare, dacă se va mulțumi cu pacea dela Lausanne. Textul tratatului de pace e următorul:

Însuflețiți de aceeaș dorință pentru a pune capăt stărei de războiu, ce există între amândouă împărățiile, Majestatea Sa regele Italiei și Majestatea Sa împăratul Otomanilor au numit plenipotențiarii ai lor:

Majestatea Sa regele Italiei: Pietro Bertolini, Mare-Cruce al ordinului Coroana Italiei, Mare oficer al ordinului San Mauricio și Lazar, deputat în parlament; Guido Fusinato, Mare-Cruce al ordinului Coroana Italiei, Mare oficer al ordinului San Mauricio și Lazar, deputat în parlament și consilier de stat; Giuseppe Volpi, comandor al ordinului San Mauricio și Lazar și al Coroanei Italiei;

Majestatea Sa împăratul Otomanilor: Exelența Sa Mehemed Nabi-Bei, Marele cordon al ordinului Osmanie, trimis extraordinar și ministru-plenipotențiar; Exelența Sa Rumbeyoglu Faredin-Bei, Mare oficer al ordinului Medjidie, comandor al ordinului Osmanie, trimis extraordinar și ministru plenipotențiar,

cari schimbând plenipotențele lor și aflându-le în regulă, au convenit asupra următoarelor articole:

Articolul 1. Îndată după semnarea acestui tractat guvernele ambelor părți se obligă a lua dispozițiunile necesare pentru suspendarea momentană a ostilităților din amândouă părțile. Vor fi trimiși la fața locului comisarii speciali pentru a duce în îndeplinire dispozițiunile amintite.

Articolul 2. Amândouă guvernele se obligă a da, îndată după semnarea tratatului de față, ordinul de revocare oficerilor și trupelor lor, precum și funcționarilor lor civili, respective guvernului insulelor ocupate din Marea-egeică. Deșertarea faptică a insulelor amintite de oficerii, de trupele, de funcționarii civili italieni va urmă îndată ce din Tripolitania și Cyrenaica vor fi eșit oficerii, trupele și funcționarii civili otomani.

Articolul 3. Prisonierii și garanții se vor schimba în cel mai scurt timp posibil.

Articolul 4. Amândouă guvernele se obligă a da amnestie completă și adecă guvernul regal locuitorilor din Tripolitania și Cyrenaica, și guvernul imperial locuitorilor insulelor din Marea-egeică, cari sunt supuși suveranității otomane, încât ei au luat parte la ostilități sau s'au făcut vinovați cu acest prilej de vreun delict, afară de criminalii ordinari. Prin urmare nimeni, de orice clasă sau profesiune ar aparține, n'are să fie urmărit, sau în exercitarea drepturilor sale pentru fapte politice sau militare sau pentru vorbe rostite în

timpul ostilităților. Cei reținuți sau deportați pentru o asemenea faptă au să fie puși numai decât în libertate.

Articolul 5. Toate tractatele, convențiunile și încheierile de orice fel și de orice natură, cari au fost încheiate de înalții contraheți înainte de declararea războiului sau erau în vigoare se pun imediat iarăș în vigoare și amândouă guvernele precum și supușii lor se vor afla reciproc în aceeaș situațiune, în care se aflau înainte de începerea ostilităților.

Articolul 6. Italia se obligă a încheia pe temeiul dreptului public european o convențiune comercială cu Turcia atunci când ea își va reînoi cu celelalte Puteri tractatele sale comerciale, ceea ce va să zică, Italia consimte a concede Turciei independența deplină economică, dreptul de a proceda în toate afacerile comerciale și vamale după modelul celorlalte state europene, fără a fi legată prin capitulațiuni sau alte acte asemenea. Este de sine înțeles, că amintita convențiune comercială va intra numai atunci în vigoare când vor fi realizate de Poartă și convențiunile comerciale încheiate cu celelalte Puteri pe aceeaș bază. Afară de aceste Italia consimte la urcarea tarifelor vamale turcești dela unsprezece la cincisprezece procente, precum și la introducerea monopolurilor sau a dărilor de consum pentru următoarele cinci articole: petrol, hârtie de țigarete, chibrite, spirit și cărți de joc. Toate aceste sub condițiunea, ca în acelaș timp importul celorlalte țări să fie supus fără deosebire aceluiaș tractament. Relativ la importul de articole, cari sunt obiectul unui monopol, administrația monopolului este obligată a cumpăra, în proporția stabilită pe temeiul importului anual al acestor articole, articole de proveniență italiană, bine înțeles, când prețul corespunde situațiunii pieței în momentul cumpărării și în raport cu calitatea mărfii și cu media stabilită din prețurile plătite pentru această calitate în cei din urmă trei ani de înainte de declarațiunea războiului. Este de asemenea de sine înțeles, că în caz când Turcia s'ar rezolvi a supune aceste cinci articole amintite dărei de consum, în loc să le prefacă monopoluri, dările aceste vor fi aplicate la articolele de proveniență italiană în aceeaș măsură ca și la acele ale oricărui alt stat.

Articolul 7. Guvernul italian se obligă a suprima la aceeaș dată oficiile poștale italiene, cari funcționează în imperiul otoman când celelalte state, ce au în Turcia officii poștale, vor suprima pe ale lor.

Articolul 8. Intenționând Poarta a iniția în o conferență europeană sau în alt mod negocieri cu Puterile mari interesate pentruca regimul capitulațiunilor în Turcia să fie înlocuit prin dreptul internațional, Italia, recunoscând îndreptățirea acestui procedeu, declară de pe acum, că-i va da sprijinul său deplin și sincer în această direcțiune.

Articolul 9. Vrând a da expresiune mulțumirii sale pentru bunele și loialele servicii ce supușii italieni aplicați în felurite administrațiuni au prestat, pe cari în timpul ostilităților eră silit a-i demisiona, guvernul otoman se declară gata a-i confirma din nou în pozițiunile lor. Pentru lunile trecute, în cari nu erau în

aplicațiune, li se va plăti salarul deplin și încât și-au câștigat drepturi de pensiune, nu li se va socoti în defavorul lor această întrerupere. Afară de aceasta guvernul turcesc se obligă a interveni pe lângă institute, cu care el întreține raporturi (Dette publice, căi ferate, bănci etc.), pentruca să se urmeze acelaș procedeu și față cu amploiații italieni ai lor ca față cu cei ai statului.

Articolul 10. Guvernul italian se obligă a plăti la casieria Datoriei publice otomane în socoteala guvernului imperial pe fiecare an o sumă, care corespunde cu media sume, ce au intrat la Datoria publică în fiecare an din cei trei, cari au premers declarațiunei de războiu ca venite din cele două provincii. Suma anuității amintite se va stabili în bună înțelegere prin două comisii, din cari una va fi numită de guvernul regal, și cealaltă de guvernul imperial. În cazul când comisioanele n'ar putea cădea de acord, hotărîrea se va releva unui tribunal de arbitrii, care va consista din doi comisari și a unui arbitru superior numit în conțelegere cu amândouă părțile. Dacă această conțelegere n'ar putea fi realizată fiecare parte desemnează o mare Putere și alegerea arbitrului superior se va face prin o învoire între Puterile desemnate. Guvernul regal și întocmai — prin mijlocirea guvernului imperial — administrațiunea Datoriei publice otomane vor avea puțința a pretinde înlocuirea plății anuităților amintite prin prestațiunea unei sume care corespunde anuității capitalizate cu patru procente. Guvernul regal declară încă de acum, că anuitatea nu poate fi mai mică ca două milioane Lire italiene și este gata îndată ce s'ar face o astfel de cerere a plăti suma capitalizată corespunzătoare administrațiunei Datoriei publice.

Articolul 11. Tractatul de față intră în vigoare în ziua semnării sale.

Spre dovadă plenipotențiții au iscălit tractatul de față și au pus și peceșile lor.

Lausanne, 18 Octomvrie 1912.

(Semnat:) Pietro Bertoldini, Guido Fusinato, Giuseppe Volpi, Mehemed Nabi, Rumbiogliu Faredin.

I. B.

Literatură.

Despre gustul literar în Franța.

În viața literară franceză, ca și în cea politică, se vădesc toate simptomele unei regenerări. Gustul literar, care stăpânește astăzi în această țară, este așa departe de acela, care a domnit acum douăzeci, acum zece ani. Naturalismul cu nesănătoasa lui amănunțire a tot ce e sumbru și necurat în viață, a făcut loc unei formule, nehotărîte încă, din care se poate însă discerne cu limpezime mai mult optimism, mai multă plăcere de a trăi, un suflu proaspăt și înviorător.

Literatura franceză de azi — în afară de maeștrii mai bătrâni, deja clasați — nu ne-ar putea încă da

o idee lămurită de tendințele ei. Tinerii poeți și prozatori nu prezintă, pentru moment — suntem siliți s'o constatăm — nici o notă sincer originală. Îi vom vedea la lucru mai târziu. Cu toate acestea o evoluțiune a gustului literar se afirmă cu hotărîre; și lucrul acesta se deslușește nu din felul cum se scrie, ci din acela cum se cetește. Adecă, nu la scriitori să căutăm o schimbare clară de formulă literară, ci la publicul francez din zilele noastre.

Am pomenit acum cîtva timp în această revistă de o convorbire pe care am avut-o prin luna Februarie, cu d-l Marcel Prévost, într'un salon din Versailles. Am reprodus, tot aici, o frază a eminentului academician, prin care constată, cu oarecare melancolie, că romanul se neglijează în Franța pentru arta dramatică și critica literară. „Cât despre scriitorii noștri tineri — a adăugat d-l Marcel Prévost — n'aș avea mult de spus asupra lor. Până acum nici unul nu mi s'a impus prin vreo concepție nouă, print'r'o contemplare originală a vieții. Un lucru vād la toți, că scriu foarte bine. Dar tocmai acest fapt mă neliniștește. Avem în Franța sute de scriitori, care de romane, care de nuvele, și stilul tuturor prezintă o identicitate, care mă pune pe gânduri. Cu toții își cunosc bine limba — și atîta tot. Pagina unuia dintre ei s'ar putea intercală în operele tuturor, fără s'o poți deosebi de ele. Cum numești d-ta acest lucru? Eu îl definesc pur și simplu, lipsă de originalitate“.

Alătura de mine, la măsura de ceai, ședea un tânăr poet de mult talent. Academicianul francez, de sigur pentru a atenua oarecum, melancolicile constatări pe cari le făcuse în prezența noastră, încheie cu vioiciune:

„Dar noi francezii n'avem dreptul să desperăm niciodată. Franța, în trecut, a lipsit adesea de prevedere, dar artiști și scriitori mari nu i-au lipsit în nici o epocă. În frumoasa noastră armată ne putem aștepta oricând să descoperim vreun strategian de geniu, capabil să uimească lumea. Ivească-se numai împrejurarea în care să se poată distinge, și-l veți vedea. Deasemenea și în literatură. Cine poate spune ce ne va aduce ziua de mâine? Scriitorii noștri tineri sunt întocmai ca și soldații: obscur și ignorat astăzi, un om de geniu poate să strălucească mâine în apoteoza gloriei. Ar fi de ajuns un eveniment mai important în vieța noastră sufletească și socială, care să ne scuture, care să ne dea emoțiuni viguroase. Și atunci, nimic să nu ne surprindă“.

Celebrul scriitor, adaugă cu un zâmbet fin.

„Cine știe?... Poate că unul din d-voastră, poate chiar amândoi, aveți înscrisă pe frunte o menire sublimă.“

Și la sincerile noastre protestări, d-l Marcel Prévost, care se depărtase de noi, pășind spre centrul salonului, se întoarse și oprindu-se o clipă pe loc, rosti cu o ironică gravitate:

„În Franța, am ajuns la concluzia, că din partea femeilor și a scriitorilor, când femeile au trecut de treizeci și cinci de ani și când scriitorii n'au ajuns încă la această vîrstă — ne putem aștepta la orice...“

Dar să ne urmăm vorba începută cu acest articol: gustul literar francez a evoluat. Și deoarece am văzut, că din scrierile tinerilor prozatori — căci ne ocupăm mai ales de roman și de nuvelă — nu ne putem face o idee lămurită asupra acestei evoluțiuni, să trecem la public, să vedem preferințele lui.

Preferințele acestea, ne e foarte ușor să le controlăm și controlându-le, ajungem la rezultatul, că francezii, azi, nu cetesc, ci ei recetesc. Să privim un moment prospectele marilor editori parisiiani: vom vedea, că romancierii clasici: Balzac, Flaubert, Maupassant, Daudet, etc. se tipăresc în zeci de mii de exemplare în fiecare an, și nu numai atît, ci în câte cinci și șase edițiuni deosebite, cari tind din ce în ce mai mult la modestia formatului, adecă la ieftinirea prețului pe exemplar.

Și aceasta este după mine cea mai bună măsură a popularității. În fiecare an, se tipăresc sute de romane noi în Franța, și cu toate acestea, publicul nu e mulțumit. El revine la marii scriitori răposați. Dela intelectuali și până la omul din popor, tendința aceasta crește în fiecare zi. Francezii, azi, nu mai găsesc în romantici expresia lor sufletească: prea sunt departe de adevăr. Naturalismul posomorit al lui Zola, iarăș le displace: e prea măhnitor și conține note false. Atunci... ei recurg la marii maeștrii ca Balzac, Flaubert, Maupassant. Cum însă, nici aceștia nu mulțumesc sentimentul vag dar puternic de optimism, care înflorește azi în sufletul francez și cum scriitorii tineri, nu reușesc să exprime acest sentiment, ei caută, tot în trecut, printre scriitorii uitați sau nedreptățiți, și când au găsit unul, și-l trec din mână în mână ca pe o comoară. Apoi uitând, că dacă le-a rămas necunoscut până acum vina nu a fost a lui, ei își închipe, că au dat de un contimporan și vorbesc de el ca de un scriitor scos de curând la iveală.

Acesta este cazul romanului „Mon Oncle Benjamin“ al lui Claude Tillier, un pur capod'operă, până acum neglijat de francezi, și căruia îi voi consacra în „Luceafărul“ un studiu special.

E uimitoare și imbucurătoare pentru public, lupta ce se dă, la Paris, între editori, pentru a ajunge să pună la dispoziția pungelor celor mai modeste, capod'operile romanului francez și străin. Se reeditează mai cu seamă scrierile autorilor căzuți în domeniul public, precum și cărțile cele mai celebre, ale celor mai iluștri scriitori contemporani.

Îmi închipeusc, că recordul lumii în această privință îl deține societatea anonimă a așa zisei „Feuille littéraire“. Și, într'adevăr cu greu s'ar putea bate acest record. Casa de editură de care ne ocupăm, a găsit mijlocul să imprime sub formă de jurnal și să vîndă cu surprinzătorul preț de zece bani, capod'operile complete ale romanului francez și strein.

Să vă dau o idee asupra operilor complete și foarte frumos tipărite, ce se pot cumpără în Franța, cu o modestă monedă de aramă.

Găsim, bunăoară, printre multe altele: Eugénie Grandet de Balzac; Nuvelele lui Musset; Mon Oncle

Benjamin de Tillier; Cazacii de Tolstoi; Faust de Goethe; Visuri înstelate de Camille Flammarion; Vagabonzii de Gorki; Barbierul din Sevilla de Beaumarchais; Stello de Alfred de Vigny; Messieurs les Ronds-de-cuir de Georges Courteline — și câte două-trei piese de Ibsen, piese de Victor Hugo, basmele complete ale lui Perrault, etc. etc.

Mărturisiiți, că faptul nu e banal. Cea mai bună soluțiune pentru răspândirea capod'operilor literaturii în popor, e în sfârșit găsită.

Și de când apare această extraordinară publicațiune, bibliotecile municipale se răresc. Aceasta nu e o floare de retorică, ci un fapt. Prin grădini, parcuri și squaruri, sub copacii umbroși, în vreme ce soarele strălucește cald pe cerul albastru, întâlnesc în fiecare zi parisienii, oameni din popor, cu ziare desfășurate în mâni. Dar când te apropii, de poți ceti titlul foaiei pe care ai luat-o de departe drept un jurnal, vezi, că ea nu este altceva decât vreo scriere, ilustră în omenire, nemuritoare în literatură, la a cărei lectură sârmanul uvrier, delicata și palida midinettă, își înobilează sufletul, își înalță mintea și își uită câțva timp de nevoi și de dureri.

Acela căruia i-a venit pentru întâia oară în gând să realizeze în mod așa de simplu, un mare vis al civilizațiunii moderne, ar merita o statuie. Căci, gândiți-vă, felul acesta de răspândire va trece azi-mâine dela literatură la știință, dela știință la cărțile de școală. Și fiecare cetățean, oricât de sărac ar fi, își va putea forma, într'un an de zile, o bibliotecă admirabilă și folositoare, care în alt chip ar trebui să-l coste mii de franci.

Foaia literară apare odată la cincisprezece zile.

Paris.

Adrian Corbul.

Pedagogie.

Gazeta învățătorilor.

În Șimleul-Silvaniei a început să apară o „Gazetă a învățătorilor“, organ didactic-politic al învățătorilor români din Ungaria.

De câțiva ani încoace s'a accentuat în viața noastră publică de mai multeori necesitatea unui organ politic-didactic, care să poată trata toate chestiunile școlare din toate punctele de vedere. Aceasta cu atât mai vârtos, că în revistele pedagogice de azi, acest lucru, în lipsa de cauziune, nu se poate face, deși e foarte necesar. Chestiunea școlară la noi, — are, în adevăr, mai ales de câțiva ani încoace, nu numai o latură pedagogică, ci grație sistemului greșit al guvernelor, și o latură politică foarte pronunțată, și în același timp și antipedagogică. Pentru a combate pe toată linia acest sistem se simțea necesitatea unui organ cu o astfel de menire.

Iată că acum acest organ apare, la Șimleul-Silvaniei.

Ce să zicem despre el altceva, acum, după apariția

primului număr, decât că: ne bucurăm, că a apărut, deși, trebuie să spunem și aceea, că locul unde apare el, e un loc care nu ne dă destule garanții, că gazeta va putea exista și că va putea lucra în condițiile, cari se așteaptă dela ea. Sălagiul e un comitat în care partea covârșitoare a învățătorimeii române e pe căi greșite și dispune de foarte puține forțe, de cari să putem lega speranțe cât de cât serioase. „Gazeta învățătorilor“ numai așa are rost dacă va avea o direcție hotărâtă, neșovăitoare, în cele naționale și pedagogice; orice duplicitate e un semn de moarte sigură. Dacă gazeta nu va avea o atitudine sigură, ci se va mulțumi numai să „cârpească cerul cu stele“ și să „mânjească marea cu valuri“; dacă ea va da mai multe curiozități și variații, iar nu o luptă bazată pe principii, ea nu va însemna nimic în viața noastră națională.

În numărul prim al gazetei nu găsim nici lucruri destul de bune, încât bucuria noastră întregă să fie justificată, nici lucruri destul de rele, încât să o combatem. Excepție face anunțul cu cărțile de școală ale „Victoriei“ (Tipografia în care se tipărește gazeta, al cărei redactor responsabil e și proprietarul tipografiei), care recomandă în stil comeroial antipedagogicele și antilegalele cărți de Geografie și de Istorie ale d-lor T. Ille și V. Boțan (Bocznán). Ne cuprinde mirarea, că după ce timp de doi ani de zile presa noastră a combătut cu toată temeinicia aceste cărți, în primul număr al „Gazetei învățătorilor“ mai putem ceti cuvinte ca acestea: „Trecutul a dovedit, că cărțile acestea sunt cele mai practice și bine conducătoare la scop, crușând timpul învățătorului și memoria salarului. Învățătorii, cari au folosit aceste cărți știu să ne povestească multe bune(!) despre bonitatea lor(!) etc.“ Nu laude merită aceste cărți, cari ne maghiarizează învățământul contrar legii, ci fierul roșu, care să le ardă!

Vom vedea cum se va afirma noua „Gazetă a învățătorilor“ de aici încolo. Deocamdată îi dorim deplină izbândă, căci cauza pentru care e chemată să lupte, e o cauză sfântă.

Dr. G. Oprean.

Însemnări.

Congresul național-bisericesc al mitropoliei române-ortodoxe din Ungaria. La 1/14 Octomvrie a. c. a fost convocat, în Sibiu, congresul, cel mai înalt for al bisericii românești-ortodoxe din patria noastră. A fost o coincidență voită, că tot atunci s'a ținut și adunarea generală a „Asociațiunii“. Astfel Sibiuul a putut strânge și de astădată, — pe lângă mulțime de țărani din împrejurimile sale, — pe cei mai de seamă bărbați ai vieții noastre publice din Ardeal și Țara ungurească. Ei au fost chemați să-și spună cuvântul în chestiunile mari cari preocupă neamul nostru și să găsească mijloacele potrivite pentru realizarea chestiunilor discutate. În special congresul național s'a manifestat

și acum, ca la 1909, drept un corp matur, conștient de poziția sa însemnată în conducerea bisericii-ortodoxe. Ne aducem aminte de atitudinea categorică și demnă ce a luat-o la 1909 în chestia limbii de catechizare, care a întrunit pe deoparte aprobări generale, determinând și Blaajul la luarea aceleiași hotărâri, pe de altă parte însă a atras fulgerele contelui Apponyi. Sesiunea din anul acesta are deasemenea o importanță deosebită prin problemele discutate și hotărârile ce a adus. S'a constatat, că vieța religioasă a credincioșilor ortodoxi este hântuită pe unele locuri (Bănat) de molima concubinajului și de învățăturile primejdioase ale adventiștilor și anabapțiștilor. Congresul a luat măsuri serioase, votând un nou regulament relativ la procedura judecătorească în cauzele matrimoniale și stăruiind ca viitorilor preoți să li se propună în seminar și studiul ereziilor moderne.

S'a discutat amănunțit și chestiunea dotației ce o primește biserica ortodoxă dela stat. În vremea din urmă guvernul distribuia ajutorul nu diferitelor eparhii, ci de dreptul la persoane, ceea ce constituia o violare a autonomiei acestei biserici. Astfel s'a întâmplat, că unor bărbați — a căror conduită politică nu convenea guvernului (d. p. păr. Ciorogariu dela Arad) li s'a detras dotația dela stat. Congresul a hotărât ca episcopatul, împreună cu 6 membrii mireni, să se prezinte la guvern, cerând sistarea acestui procedeu și urcarea dotației anuale. Deputațiunea s'a și prezentat îndată după închiderea congresului, și ni se spune, că i s'a dat făgăduinți mulțumitoare. În bugetul statului pe 1913 se vor lua încă 320.000 cor. pentru biserica ortodoxă română. Suma aceasta se va folosi pentru trebuințele consistorului și a institutelor teologice și pedagogice. Deputația a obținut promisiuni liniștitoare relativ la congrua preoțimei, care deasemenea e dintre chestiunile cele mai ardente. Guvernul va trebui să porceadă în mod echitabil fără a neîndreptăți clerul cu pregătire mai inferioară.

Unul dintre punctele cele mai importante ale congresului a fost chestiunea școlară. S'a arătat temeinic situația școlaelor din întreaga mitropolie creată în urma legii lui Apponyi. S'a arătat pe deoparte insuflețirea poporului nostru pentru apărarea școlaelor, iar pe de altă parte goana de nimicire îndreptată împotriva lor și efectele dezastruoase ale acestei legi. Poporul a dovedit un spirit de jertfă aproape nebănuit. Dela 1907 până azi s'a dat cu circa 3 milioane de coroane mai mult la salare și edificii școlare. Aceasta e o sumă uriașă.

Relativ la organizarea învățământului și intensifierea lui s'au luat multe măsuri și s'au făcut multe îmbunătățiri, cu toate acestea mersul normal a fost cu desăvârșire tulburat prin dispozițiile noii legi școlare. Congresul încă a avut prilej să se convingă de aceasta — prin expunerile clare și bogate ale păr. Lazar Triteanu. Ce eră mai firesc decât ca congresul să ia următoarea hotărâre: Prin o reprezentăție temeinică să se ceară abrogarea legii lui Apponyi și înlocuirea ei cu o lege pedagogică și culturală. În acest act s'a manifestat din nou sentimentul superior

de demnitate și conștiință națională al deputațiilor congresuale, cari în clipe grele au știut da chemării lor totdeauna o interpretare corectă. Publicul a aplaudat cu insuflețire această hotărâre justificată. Singur nenorocitul călugăr dela Oradea-mare, a avut tupeul să sfideze sentimentele românești ale congresului, ridicând excepții. Imediat, poetul Goga, — revoltat de cinismul fără margini al acestei existențe alcoolice, — a ținut o filipică fulgerătoare, înfierând cu o asprime morală zdrobitoare accesul de nouă inconștientă al trădătorului vicar. Un uragan de aplauze a acoperit cuvântarea lui Goga. Astfel l-a ajuns pe Mangra și osânda nemiloasă a celui mai înalt areopag bisericesc. Aceasta e mai crudă și mai zdrobitoare, decât decapitarea morală ce i s'a făcut de ziaristica națională și publicul românesc în 1910.

Iată un cleric, pe care biserica sa l-a condamnat.

Congresul a mai votat și un regulament privitor la examenul de cvalificare al învățătorilor, și a luat măsuri pentru asigurarea numărului necesar de puteri didactice. Asemenea a îngrijit, ca să se dea o îndrumare unitară învățământului primar.

În chestia limbei de catechizare, congresul stă pe acelaș punct de vedere expus la 1909.

Congresul a mai discutat și alte chestiuni de interes pentru biserică și școală, căutând pretutindeni soluțiile cele mai mulțumitoare.

§§

Teatrul Național din Craiova. D-l Em. Gârleanu nu e numai un scriitor de talent, ci și un priceput director de teatru. De când a luat d-sa conducerea Teatrului Național din Craiova, acesta a luat un avânt îmbucurător, trezind în public interesul față de mișcarea dramatică din țară și din străinătate. D-l Gârleanu a perfecționat tehnica scenei, a înzestrat teatrul cu decouri nouă și i-a ridicat nivelul intelectual și moral. Dramaturgii tineri din România au în teatrul craiovean un nou sprijinitor, un nou prietin. Am avut norocul să asist la deschiderea stagiunii din acest an, și trebuie să mărturisesc că am rămas încântat atât de interesul publicului, care umpluse toate locurile, cât și de prestațiunile artiștilor. Spectacolul s'a început cu „1 Aprilie“, monolog de I. L. Caragiale, zis de d-l Al. Dem. Dan, ca un remarcabil talent. Tânărul și popularul scriitor, d-l Victor Eftimiu, a caracterizat în câteva cuvinte pe Caragiale ca om și ca scriitor, iar directorul teatrului, d-l Em. Gârleanu, a cetit, cu măiestria-i cunoscută, una dintre schițele lui Caragiale. Pe urmă am avut plăcerea să văd o nouă piesă a d-lui Eftimiu, intitulată „Ariciul și Sobolul“, comedie într'un act. E o piesă spirituală, în care se zugrăvește o scenă din vieța artiștilor. Un pictor bohem se căsătorește cu o femeie frumoasă și naivă. Un vechiu coleg și prietin bun vine și-i face o vizită la Câmpulung, unde eră profesor de desen și caligrafie. Prietinel se instalează ca la el acasă și caută să-i seducă drăgălașa consoartă. Soțul prinde de veste, îi spune fabula cu Ariciul și Sobolul și-l dă afară. La sfârșit s'a jucat „Năpasta“ lui Caragiale cu concursul maistrului Brezcanu dela Teatrul Național din Bu-

curești. A fost o reprezentare pe deplin reușită. Decorul neîntrecut. Am ieșit dela teatru cu o mare mulțumire sufletească, având convingerea că d-l Gârleanu știe să ridice scena olteană la o treaptă culturală vrednică de un centru cum e Craiova. În repertoriul acestei stagiuni văd că s'au luat mai multe piese originale, între cari e și „Se face ziuă” de Z. Bârsan, apărută numai în „Luceafărul”. Doresc din inimă d-lui Gârleanu izbândă deplină. (C.)

✽

Confrații din Regat. E inspăimântătoare înfățișarea ziarelor din Regat mai ales acum când știrile de pe câmpul de războiu servesc o mare abundență de material senzațional. Nici o rânduială în ele, nici o selecție, nici un gând serios. Numai știri și iarăși știri aruncate pe hârtie fără nici un rost, pare că gazeta ar trebui să fie cutare caleidoscop plin de lucruri urâte.

Să luăm în mână de pildă „Minerva”, cel mai românesc ziar. Pe o coloană, deasupra, e vorba despre o grozavă nenorocire cu niște rămători, mai în jos despre intervenția arhierilor ardeleni la guvernul unguresc, și tot pe aceeași coloană se vorbește cu egal interes despre războiu și despre „romantica” fugă a unei fete din Brăila, ni se pare. Și să nu creadă nimeni că celelalte ziare ar fi mai bune.

Oare nici acum să nu se găsească un prilej de gândire serioasă? Publicul din Regat n'ar putea cere nici acum, când existența țării e în joc, ca ziarele lui să fie cel puțin mai echilibrate? Ori ce zic confrății noștri?...

✽

Un anumit... Bizony László a scos de curând o carte în ungurește despre primejdia românească aici la hotarele răsăritene ale țării: „A keleti határról”. Cartea d-lui Bizony László e îndreptată mai ales împotriva institutelor noastre financiare. Ea reușește să nu spună nimic nou. E interesantă doar fiindcă adună într'un mănunchiu părerile mai multor oameni politici și financieri unguri asupra situației noastre în luptă cu maghiarizarea. Se 'nțelege, după d-l Bizony, noi suntem grozavi de tot, distrugem în câteva decenii pe toți Ungurii din Ardeal... dacă nu va interveni statul cu puterile lui să ne oprească în calea noastră de cucerire. Cine vrea să cetească și ceva ieșit din condeiul lui Burdea, poate să-și cumpere această carte. D-l Dr. (!) Burdia Szilárd dă și el cu părerea, că noi am fi primejdioși, nu de altceva dar frații noștri din Regat se interesează prea mult și prea „intensiv” de noi. Tot aici se publică și broșura contelui Bethlen István, „Magyar birtok politika”, care merită să fie citită.

✽

Pentru „Cultura creștină”. Unul dintre cronicarii acestei reviste relevase în numărul trecut spiritul îngust al domnilor dela „Cultura creștină” în chestiunea episcopiei maghiare. Domnii teologi cari redactează revista din Blaj, nu vreau să recunoască pericolul național al episcopiei maghiare și nu vreau să înțeleagă, că împotriva acestei lovituri a statului nu există decât o singură apărare: părăsirea unirii.

Am dori să ne răspundă odată concret domnii îndignați din Blaj. cum au de gând să apere biserica unită de maghiarizare? Ori așteaptă vreo minune a lui Dumnezeu, ori nu înțeleg primejdia ce ne amenință. În curând se va vota din partea parlamentului din Budapesta autonomia bisericii catolice, în care va intra, vrând nevrând, și biserica noastră unită. Prin această autonomie statul desăvârșește opera de desnaționalizare îndreptată împotriva poporului românesc. E chestiune numai de timp ca să-și ducă la îndeplinire toate planurile. Rugăm pe domnii dela „Cultura creștină” să ne lămurească: ce mijloace de împotrivire are biserica unită? Roma a părăsit-o, împăratul de asemenea. Pe ce se mai razimă deci puterea ei de rezistență? Să nu ne spună însă vorbe, ci fapte concrete.

Insultele cu cari ne gratifică, precum și amenințarea, că pentru „Luceafărul” vor părăsi „Asociațiunea”, îi privește. Îi rugăm, însă, să nu vorbească în numele clerului unit, a bisericii unite, a membrilor uniți ai „Asociațiunii”, ci numai în numele lor, căci nu au nici un mandat dela nime și ce-i mai trist pentru ei, n'au nici consimțământul obștei unite. Noi credem, că preoțimea dela sate și mirenii cărturari — de popor nici nu mai vorbim — sunt gata să facă orice jertfe, pentru a-și apăra neamul. Domnii dela „Cultura creștină”, dacă nu sunt capabili de asemenea jertfe naționale, să poftescă a bate apa 'n piuă și mai departe... Nu-i va conturbă nimeni. (Red.)

✽

Provincialul vorbește... Să te ferească Dumnezeu să ajungi pe mâna unui provincial în vr'o discuție oarecare. Te distruge. Ironia lui e lată ca muchea săcurii și răutățile lui pline de pleava inteligenții reduse. Să nu care cumva să-l contrazici că ți-ai găsit beleaua: simțul tău estetic are să sufere mult.

Potrivit acestei convingeri, nu ne-am prea prins vorba cu toți literații noștri răspândiți prin diferitele orașe ale pământului românesc. De-au zis ceva despre noi, de n'au zis, noi ne-am văzut de treabă.

De aceea, pentru ce ne-am mai război și cu biete „Rămurele” craiovene, cari afirmă într'un număr mai nou al lor, probabil cu o grozavă ironie, că „Luceafărul”... moare? Zămbim... și trecem mai departe.

✽

O carte bună. Colaboratorul nostru I. Enescu a scos acum de sub tipar o carte despre cooperativele sătești. În ea face un istoric al cooperativei, în streinătate și la noi, apoi lămurește toate ramurile cooperative cari pot fi de folos în societatea noastră. Cartea aceasta este rezultatul studiilor pe cari le-a făcut d-l I. Enescu anul trecut în Germania, cu multă pricepere și devotament. O recomandăm cu căldură tuturor cărturarilor noștri cari se interesează de mișcarea noastră cooperativă, încă atât de nelămurită. Din ea poate să-și însușească oricine o privire limpede asupra cooperativei. Cartea d-lui Enescu câștigă importanță și prin faptul că însuși d-l Vasile Stroescu, convingându-se despre marea ei utilitate, a cumpărat-o în 1000 de exemplare

pentru Asociațiune. Costă cor. 1.50 și se găsește la toate librăriile noastre.

✽

Din carnetul unui dascăl. D-l Ion Mateiu, unul dintre cei mai harnici muncitori ai generației tinere, numit de curând coreferent școlar în consistorul din Sibiiu, își adună sub acest titlu într'un volum o seamă de studii și articole, publicate în diferite ziare și reviste. Aceste studii și articole sunt o contribuție reală la cunoașterea stării învățământului nostru. Ele merită să fie cetite nu numai de învățători ci și de cărturarii, cari își dau seama de importanța problemei școlare. Dintre studii relevăm în special „Cultura învățătorimii noastre” și „Inceputul școalelor ardelene”. Cartea se vinde numai cu cor. 1.50 și e vrednică să aibă o răspândire cât mai mare. Hărnicia și stăruința d-lui I. Mateiu poate servi totodată și ca o pildă pentru învățătorii noștri, dintre cari s'a ridicat și autorul acestei cărți.

✽

Dela adunarea „Asociațiunii”... Se cunosc toate amănuntele dela adunarea generală a „Asociațiunii”. Ziarele noastre le-au împărtășit publicului nostru. Se știe despre hotărârile importante ce s'au adus în chestiunea cooperăției, care în vremea din urmă a preocupat mult opinia noastră publică și oamenii noștri specialiști, lumea noastră a aflat și despre desvălirea monumentului lui Gh. Barițiu. Două momente importante în această adunare generală. Nouă nu ne rămâne decât să prindem pe hârtie o impresie generală.

Adunările „Asociațiunii” sunt un bun prilej de studiu asupra societății noastre. Niciodată nu ți se dă să vezi mai mulți și mai tipici Români la un loc. Aici vin protopopi, avocați, medici, preoți, dascăli și câteodată și arhierii, aici vin și țărani noștri când sunt aduși — nu ca acum la Sibiiu. Vin Români din Sătmăr și din Brașov, din Maramurăș și Bănat. Un amalgam de fii ai nației, fiecare cu însușirile tagmei și ținutului său. Tu, dacă stai într'un colț și ești bun observator, poți să înveți și să povestești multe despre aceste reprezentative adunări. Din discursurile lungi și dese culegi laudabila notă sentimentală a tuturor acțiunilor noastre. Din gesturile provinciale ale oamenilor noștri, atât în gândire cât și în ale mânilor, prinzi primitivitatea noastră culturală. Din câte un act răzleț poți să strângi puternice lumini cu cari să împrăștii o rază de înțelegere în sufletul societății de astăzi.

Iată de pildă desvălirea bustului lui Barițiu! Cine poate spune, că acest bust nu este o serioasă dovadă despre serioasele noastre tendințe de progres cultural? Prin el am dovedit noi, că știm să apreciem glasul subtil al bronzului, un fapt de o deosebită importanță în istoria unui popor, pentrucă a ridică monumente pentru oamenii mari însemnează să ai nu numai venerație și înțelegere pentru faptele acelor oameni, dar însemnează să ai înțelegere și pentru artă, superioara semnificație a culturii. A te ridică până la în-

țelegerea unui monument e lucru mare în viață. Tocmai din pricina aceasta bustul lui Barițiu poate să fie privit... și aici trebuie să facem o mică paranteză cu introducerea explicativă a unui mic act răzleț de care pomeneam.

Adecă, deodată cu aducerea bustului lui Barițiu în Ardeal, talentatul nostru sculptor Oscar Spaethe a adus și alte lucrări de ale sale, făcând o mică expoziție într'o sală a muzeului „Asociațiunii”, lucrări de artă cari au fost reproduse în fotografie și de către revista noastră. Ei, ce credeți, câți dintre sutele de membri ai „Asociațiunii” prezenți în Sibiiu au vizitat această expoziție? Și dintre vizitatori câți au manifestat vreun interes deosebit pentru artă, cumpărând vreo lucrare de-a lui Spaethe? Puțini vizitatori au fost și un singur cumpărător — și acesta un funcționar sărac îndrăgostit de frumos.

Și acum să încheiem propoziția dacă... ne dă mâna. Ar fi să o încheiem așa: Tocmai din pricina aceasta bustul lui Barițiu poate să fie privit ca o biruință a culturii românești, ca un splendid semn despre uriașele progrese ale neamului nostru, care în vitregia veacurilor, etc. etc. Ar fi să o încheiem așa dacă afulisitul act răzleț de mai sus nu ne-ar potoli avântul, chemându-ne la realitate și spunându-ne: Barițiu va rămâne singur în grădina școlii „Asociațiunii” și odată va putea fi dărmat dacă voi nu-i veți înțelege întreg rostul lui de a fi acolo.

Și câte altele nu s'ar mai putea povesti despre o adunare generală a „Asociațiunii”, unde se adună atâți fii ai nației noastre, preoți, protopopi, învățători, avocați, medici, arhierii și țărani chiar, din toate colțurile țării?!... (Y).

✽

*Din „Biblioteca scriitorilor dela noi” îngrijită de d-l Oct. C. Tăslăuanu, a apărut un nou volum: Schițe și povestiri, de Ion Agârbiceanu. Se află de vânzare la toate librăriile cu prețul de 2 cor.

Aviz.

Aducem la cunoștința on. noștri cetitori că, voind să facem ordine în încassarea abonamentelor, am trimis tuturor restanțierilor pe mai mulți ani o scrisoare recomandată, rugându-i să-și achite datoriile ce le au față de revista noastră, ca să nu fim siliți a le încassă pe altă cale.

Restanțierilor din anul acesta li se vor trimite în curând chitanțe prin poștă.

Îi rugăm pe toți și la acest loc să binevoiască a ne trimite sumele ce ne datorează.

Numărul viitor al revistei noastre se va ocupa pe larg de războiul din Balcani, aducând, pe lângă articole, și mai multe ilustrații.

Administrația.